

Statistiska centralbyrån Statistics Sweden

Tema: Barn

Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med Barnkonventionen som utgångspunkt

Tema: Barn
Barn i dag –
En beskrivning av barns
villkor med Barnkonventionen
som utgångspunkt

Theme: Children
Children Today – Describing children’s living conditions based on the “Convention on the Rights of the Child”

Statistics Sweden
2009

Producent
Producer SCB, avdelningen för befolkning och välfärd
Statistics Sweden, Population and Welfare Department
Box 24300
SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00

Förfrågningar
Inquiries Karin Lundström
+46 8 506 941 87
karin.lundstrom@scb.se

Anna Nyman
+ 46 8 506 945 94
anna.nyman@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet. Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, *Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med Barnkonventionen som utgångspunkt.*

It may be used freely and quoted. When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, *Children Today – Describing children’s living conditions based on the “Convention on the Rights of the Child”.*

Omslag/Foto: Jan-Aage Haaland, Ateljén, SCB
Cover/Photo:

URN:NBN:SE:SCB-2009-A40BR0902_pdf (pdf)

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se.
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Förord

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling Barnkonventionen, eller FN:s konvention om barnets rättigheter. Denna rapport tar utgångspunkt i Barnkonventionen, och ger utifrån några av dess artiklar en bild av hur barn i Sverige har det idag, ungefär 20 år senare. Inom de områden där det är möjligt beskrivs även hur barns villkor har förändrats under de 20 år konventionen har funnits.

Utifrån SCB:s olika undersökningar och register beskrivs barns levnadsvillkor ur olika aspekter. Rapporten innehåller fem olika kapitel; *Barn i Sverige*, *Barn och deras föräldrar*, *Barns ekonomiska förutsättningar*, *Barns rätt till utbildning* och *Barns rätt till fritid*.

Rapporten har utarbetats av Marit Jorsäter, Karin Lundström (redaktör), Anna-Karin Nylin, Anna Nyman (redaktör), Lovisa Sköld och Richard Öhrvall. Värdefulla synpunkter har lämnats av en referensgrupp under arbetets gång.

Statistiska centralbyrån i november 2009

Stina Andersson

Innehåll

Förord	3
Inledning	7
Om Barnkonventionen.....	7
Rapportens innehåll	7
Barn i Sverige	9
Varje år föds 100 000 barn	9
Nära två miljoner barn	10
Dödligheten sjunker.....	11
Barn från 200 olika länder	12
Adoptioner.....	13
Region.....	14
Indelningar	15
Hushållstyp.....	15
Svensk och utländsk bakgrund.....	15
Socioekonomisk indelning.....	15
Föräldrarnas utbildningsnivå.....	15
Barn och deras föräldrar	17
Utvecklingen av separationer	17
Möjliga förklaringar till nedgången	18
Bo med båda föräldrar.....	19
Boende efter en separation	20
Avstånd till frånlevande förälder	23
Kontakt med föräldrarna	25
Vårdnad	26
Uttag av föräldraledighet	28
Barns ekonomiska förutsättningar	29
Barns rätt till en skälig levnadsstandard	29
Låg andel ekonomiskt utsatta barn i de nordiska länderna.....	29
Vad är en "skälig levnadsstandard"?.....	30
Att mäta ekonomisk utsatthet	30
Vilka barn är ekonomiskt utsatta?.....	31
Varifrån kommer hushållets inkomster?.....	34
Barns egna uppgifter om ekonomin.....	35
Barns rätt till utbildning	39
En skola för alla.....	39
Respekt för andra är grundläggande i skolan	39
Eleverna ska erbjudas den hjälp de behöver	41
Över 100 000 barn avslutade grundskolan	44
Flickor har högre meritvärde än pojkar	44
Nio av tio är behöriga till gymnasiet.....	46
Många avbryter helt sina gymnasiestudier	49
Drygt 90 000 avslutade gymnasieskolan	50

Barns fritid	51
Idrott och föreningsverksamhet	51
Kultur.....	51
Umgänge med vänner	52
Vila och rekreation.....	52
Lika möjligheter till fritid?	53
Referenser	55
Statistikkällor	55
Referenser:	56

Inledning

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling Barnkonventionen, eller FN:s konvention om barnets rättigheter. Denna rapport tar utgångspunkt i Barnkonventionen, och ger utifrån några av dess artiklar en bild av hur barn i Sverige har det idag, ungefär 20 år senare. Inom de områden där det är möjligt beskrivs även hur barns villkor har förändrats under de 20 år konventionen har funnits.

Om Barnkonventionen

Tanken på en konvention om barns rättigheter fanns långt innan Barnkonventionen blev verklighet. Det som började som diskussioner hade inför det Internationella barnåret 1979 blivit en idé som fått ordentligt fäste. En arbetsgrupp tillsattes av FN:s kommission för mänskliga rättigheter. Efter tio års arbete kunde gruppen presentera ett förslag som godkändes av kommissionen, och som år 1989 antogs av FN:s generalförsamling.¹

Sverige ratificerade Barnkonventionen år 1990, som ett av de första länderna i världen. Idag har alla länder utom USA och Somalia ratificerat Barnkonventionen. Då ett land ratificerar Barnkonventionen betyder det att landet binder sig folkrättsligt till att förverkliga konventionen. Brott mot Barnkonventionen tas dock inte upp i någon domstol. De sanktioner som finns att tillgå är enbart kritik och påtryckningar.

Barnombudsmannen menar att Barnkonventionen "ger en universell definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen". Med barn avses enligt Barnkonventionen alla människor under 18 år. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar. 41 av dem är sakartiklar, som slår fast vilka rättigheter barn ska ha. De resterande artiklarna beskri-

ver hur stater ska arbeta med konventionen.²

Några av Barnkonventionens artiklar kallas för konventionens huvudprinciper. De fyra huvudprinciperna utgör tillsammans konventionens barnsyn. Det huvudsakliga innehållet i huvudprinciperna är att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, att inte bara barnets överlevnad utan också dess utveckling ska säkerställas och att barns åsikter ska komma fram och visas respekt.

Rapportens innehåll

Rapporten innehåller fem olika kapitel. *Barn i Sverige* ger en beskrivning av hur gruppen barn i Sverige ser ut – hur många de är, vilken bakgrund de har och var de bor. I kapitlet introduceras även några av de bakgrundsvariabler som kommer att användas i resten av rapporten, nämligen familjetyp, svensk respektive utländsk bakgrund, socioekonomisk indelning samt föräldrarnas utbildningsnivå.

Nästa kapitel handlar om *Barn och deras föräldrar*. Kapitlet utgår från konventionens artikel 9 och 18, som slår fast att ett barn som är skilt från en eller båda sina föräldrar har rätt att upprätthålla ett personligt förhållande till och regelbunden kontakt med båda sina föräldrar, samt att föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. I detta kapitel presenteras inledningsvis hur många barn som bor tillsammans med båda sina ursprungliga föräldrar. För de barn som bor skilt från en av föräldrarna beskrivs vilken av föräldrarna barn oftast bor med, i vilken utsträckning barnet har kontakt med den

¹ Unicef

² Barnombudsmannen

andra föräldern samt hur detta skiljer sig åt mellan olika grupper av barn.

Barnkonventionens artikel 27 beskriver barns rätt till en skälig levnadsstandard. Enligt Barnkonventionen är det föräldrarna som har huvudansvaret för barnens levnadsstandard, men konventionsstater ska bistå föräldrarna i de fall det behövs. Kapitlet *Barns ekonomiska förutsättningar* visar hur de ekonomiska förutsättningarna ser ut för olika grupper av barn. Vilka barn har en låg ekonomisk standard, vilka barn har föräldrar som får hjälp med försörjningen och hur upplever barn själva sin ekonomiska situation.

I Barnkonventionens artikel 28 beskrivs barns rätt till utbildning. I Sverige ser vi barns rätt till skolgång som en självklar-

het. Kapitlet *Barns rätt till utbildning* visar hur stor andel av alla barn som klarar sig igenom grundskolan respektive gymnasiet och vilka skillnader som finns mellan olika grupper av barn.

Artikel 31 i Barnkonventionen innebär att alla barn har rätt till vila, fritid, lek och rekreation anpassat efter barnets egna förutsättningar. Det avslutande kapitlet *Barns rätt till fritid* handlar om hur barn i Sverige beskriver sin fritid.

Statistiken i denna rapport är hämtad från ett antal olika källor, både SCB:s totalräknade register och olika urvalsundersökningar. Information om statistikkällorna och hänvisningar till tidigare publicerad statistik redovisas sist i rapporten.

Barn i Sverige

Med barn avses enligt Barnkonventionen varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

I Sverige finns nära två miljoner barn i olika åldrar, med olika bakgrund och med olika förutsättningar.

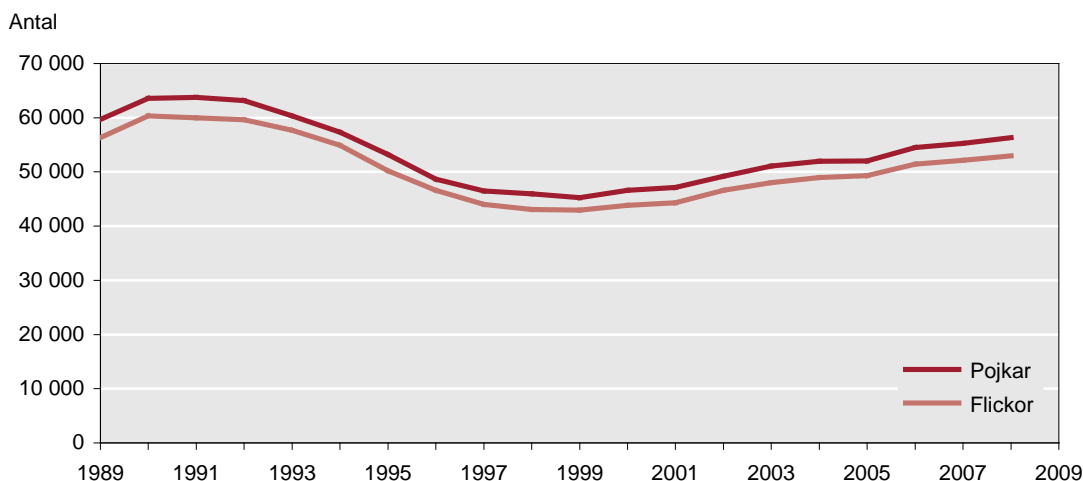
Barnkonventionen gäller alla dessa barn.

Varje år föds 100 000 barn

Under den senaste 20 års-perioden föddes flest barn under början av 1990-talet, perioden som kommit att kallas för

babyboomen. Vid slutet av 1990-talet hade barnafödandet sjunkit för att på senare år ha stigit till över 100 000 födda barn om året. Varje år föds något fler pojkar än flickor. Detta tycks naturen ha ordnat för att hålla en jämn balans mellan könen i befolkningen då pojkar och män har en högre dödlighet än flickor och kvinnor.

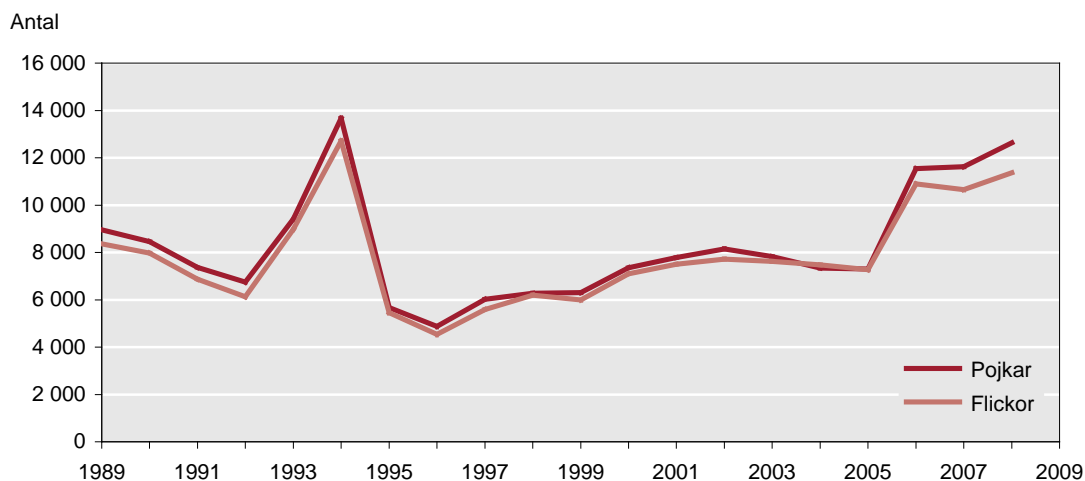
Diagram 1. Antal födda barn efter kön, 1989–2008

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

Antalet barn ökar även genom invandring, något som varierar kraftigt över tid. På senare år har antalet invandrade barn

nått nästan samma nivåer som i mitten på 1990-talet då Balkankriget härjade och gav upphov till stora flyktingströmmar.

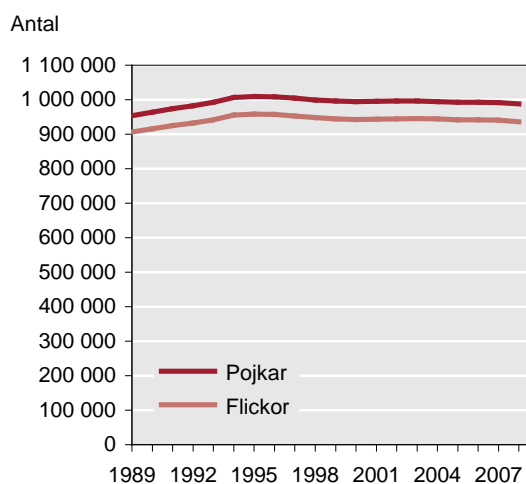
Diagram 2. Invandring, antal barn 0–17 år efter kön, 1989–2008

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

Invandringstoppen år 1994 utgjordes av barn från före detta Jugoslavien medan de flesta invandrarna idag kommer från Irak. År 2006 ökade invandringen på grund av den tillfälliga ändringen av asyllagen som gällde mellan 9 november 2005 och 31 mars 2006. Lagen riktade sig bland annat till barnfamiljer med lång vistelsetid i Sverige och gav dessa en ny chans till prövning av uppehållstillstånd. Av de som den sista december 2008 bodde i Sverige tack vare den tillfälliga lagen var en fjärdedel barn.

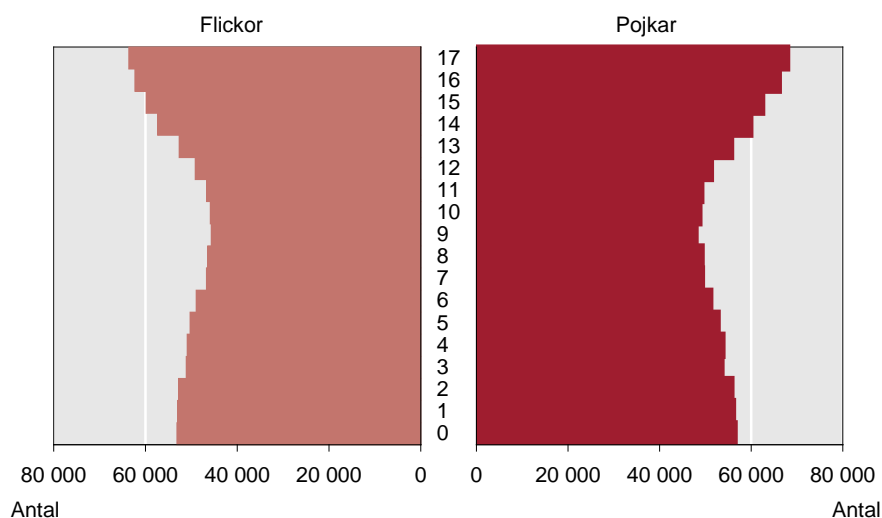
Nära två miljoner barn

Det ökade antalet födselar och den stora invandringen under 1990-talet syns tydligt i antalet barn. Idag finns det totalt sett drygt 1,9 miljoner barn i åldrarna 0-17 år. Av dessa är 49 procent flickor och 51 procent pojkar.

Diagram 3. Antal barn i Sverige, 0–17 år, efter kön, 1989-2008

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

De höga födelsetalen under 1990-talets början återspeglas i barnens åldersfördelning. Störst idag är nämligen gruppen tonåringar.

Diagram 4. Antal barn, 0–17 år, efter kön och ålder, 2008

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

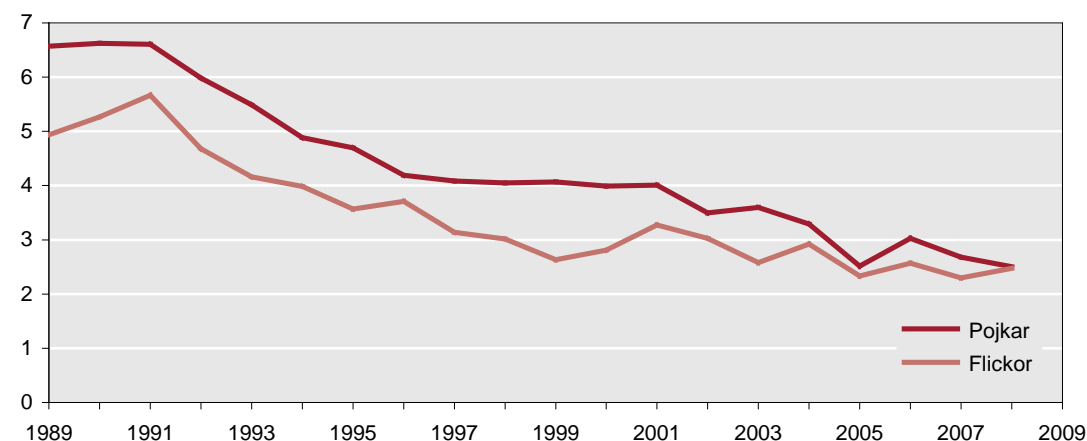
Dödligheten sjunker

Under lång tid har spädbarnsdödligheten³ sjunkit. I början på 1960-talet låg den på drygt 13 avlidna flickor per 1 000 levande födda och 17 avlidna pojkar per 1 000 levande födda. För omkring 20 år sedan hade dödligheten sjunkit till ungefär 5 avlidna flickor och 6 avlidna pojkar

per 1 000 levande födda flickor respektive pojkar. Även under de senaste åren har spädbarnsdödligheten fortsatt att sjunka. År 2008 avled 2,47 flickor och 2,50 pojkar per 1 000 levande födda. Det motsvarar 131 avlidna flickor och 141 avlidna pojkar totalt under året.

Diagram 5. Spädbarnsdödlighet per 1 000 levande födda flickor och pojkar, 1989–2008

Antal per 1 000 levande födda

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB) 2008

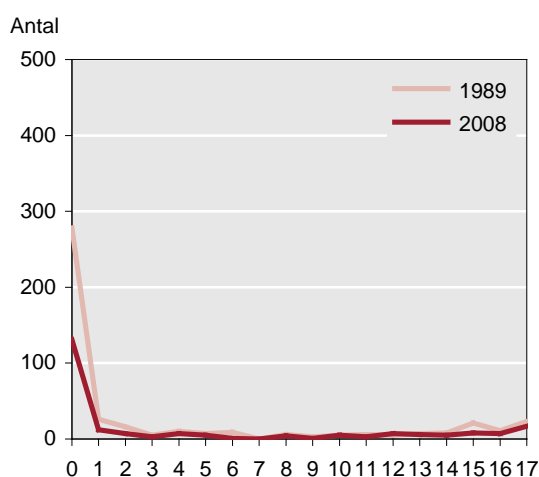
³Spädbarnsdödligheten avser barn som avlider innan sin ettårsdag.

Dödligheten bland barn är som störst för spädbarn. Det är också bland dessa som dödligheten har gått ned som mest under de senaste 20 åren. I övriga åldrar avlider endast ett fåtal barn i varje ålder, men även i dessa åldrar märks en tydlig nedgång i dödligheten. Under 1989 avled

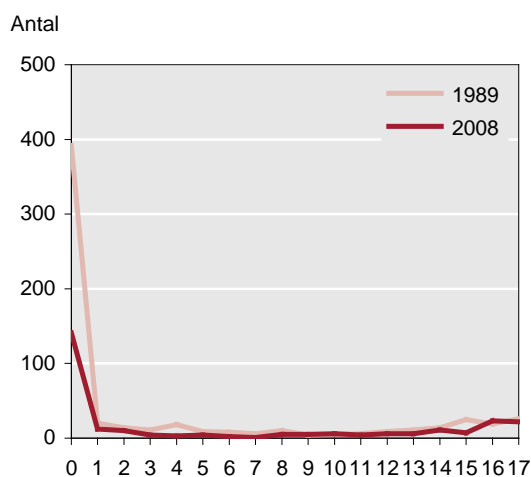
sammanlagt 168 flickor och 215 pojkar i åldrarna 1–17 år. År 2008 var motsvarande antal 98 flickor och 131 pojkar. Bland barnen som föddes under 2008 beräknas 99,6 procent av flickorna och 99,5 procent av pojkarna nå 18 års ålder⁴.

Diagram 6. Antal avlidna barn, 0–17 år, 1989 och 2008

Flickor

Pojkar

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

Barn från 200 olika länder

Av barnen i Sverige är 6 procent födda utomlands och 11 procent är födda i

Sverige med två utrikes födda föräldrar. Dessa 17 procent utgör vad vi kallar barn med utländsk bakgrund.

Tabell 1. Antal och andel barn 0–17 år efter bakgrund, 2008

	Antal	Procent
Utrikes födda	119 015	6
Inrikes födda med två utrikes födda föräldrar	206 908	11
Inrikes födda med en inrikes och en utrikes född förälder	213 105	11
Inrikes födda med två inrikes födda föräldrar	1 385 811	72
Totalt	1 924 839	100

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

⁴ Denna beräkning görs utifrån livslängstabellen för år 2008.

Barnen i Sverige kommer från nära 200 olika födelseländer. Det vanligaste födelselandet bland utrikes födda barn

är Irak där närmare 22 000 barn är födda. Det motsvarar nära en femtedel av barnen födda utomlands.

Tabell 2. De tio vanligaste födelseländerna, barn 0–17 år, 2008

	Flickor	Pojkar	Båda könen
Sverige	877 987	927 837	1 805 824
Irak	10 182	11 591	21 773
Polen	2 874	2 983	5 857
Somalia	2 692	2 905	5 597
Thailand	2 561	2 666	5 227
Tyskland	2 130	2 241	4 371
Kina	3 538	752	4 290
Danmark	1 735	1 793	3 528
Norge	1 739	1 780	3 519
Jugoslavien	1 476	1 608	3 084

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

Adoptioner

År 2008 fanns drygt 16 000 adopterade barn i Sverige, som tillsammans kommer från 145 olika födelseländer. Vanligast bland de adopterade barnen är att kom-

ma från Kina, följt av Colombia, Sydkorea och Vietnam. Ungefär 20 procent av barnen är adopterade från Kina, medan 11 respektive 10 procent kommer från Colombia och Sydkorea.

Tabell 3. De fem vanligaste födelseländerna för barn, 0–17 år, adopterade under 2008 samt totalt antal adopterade barn 0–17 år, 2008

De fem vanligaste födelseländerna för barn, 0–17 år, adopterade under 2008		Totalt antal adopterade barn 0–17 år, 2008	
Födelseland	Antal	Födelseland	Antal
Kina	274	Kina	3380
Sverige	162	Colombia	1796
Sydkorea	78	Sydkorea	1693
Vietnam	52	Vietnam	1623
Etiopien	46	Sverige	1180

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

Under 2008 adopterades 935 barn varav de flesta, nära 30 procent, kom från Kina. Efter Kina är Sverige det vanligaste födelselandet för de som adopterades under 2008. Av de 17 procent som är födda i Sverige bor de allra flesta med en av sina biologiska föräldrar och har adopterats av en styvförälder.

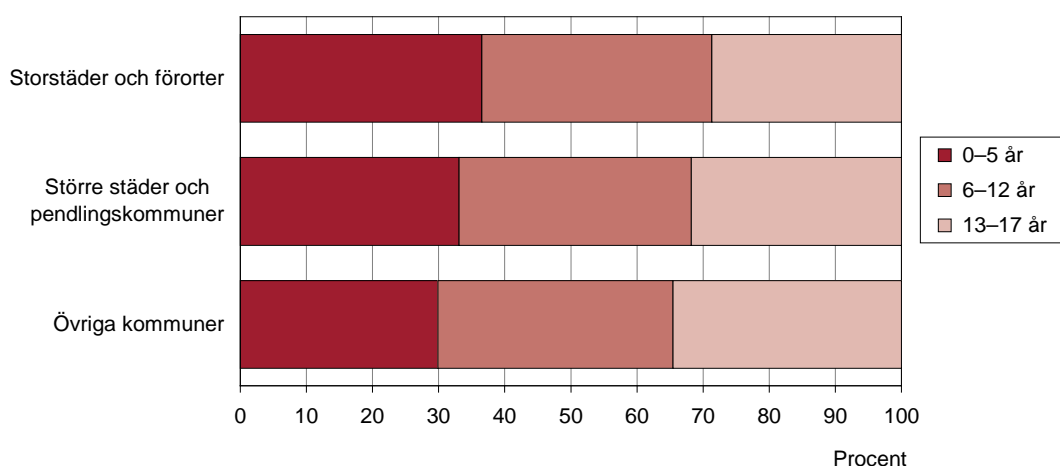
Region

Knappt 660 000 barn, eller en dryg tredjedel av alla barn under 18 år, bor i storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö med tillhörande förorter. Lika

många barn bor i större städer och i pendlingskommuner medan något färre, 610 000 barn, bor i landets övriga kommuner⁵.

I vilken typ av kommun barnen bor i skiljer sig åt en aning beroende på ålder. I storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö med tillhörande förorter är en stor andel av barnen småbarn och förhållandevis få tonåringar. Mönstret med många små barn i storstäderna förklaras med att barnafödandet under de senaste åren ökat i dessa områden.

Diagram 7. Andel barn i olika åldrar. Barn 0–17 år, efter kommungrupp, 2008

Källa: Registret över totalbefolkningen (RTB), SCB

⁵Kommunindelningen i detta stycke är en sammanslagning av Sveriges kommuner och landstings kommungruppsindelning. Gruppen storstäder och förorter består av de tre storstäderna och 38 förortskommuner. Gruppen övriga större städer och pendlingskommuner består av 27 större städer och 41 pendlingskommuner. Gruppen övriga kommuner består av 39 glesbygdskommuner, 40 varuproducerande kommuner samt övriga kommuner. Läs mer om Sveriges kommuner och landstings kommunindelningen på www.skl.se

Indelningar

För att kunna jämföra om barn i olika grupper har olika villkor delas befolkningen in i grupper utifrån hushållstyp, bakgrund, socioekonomisk grupp samt föräldrarnas utbildningsnivå. Om inget annat anges är det i rapporten följande indelningar som används.

Hushållstyp

De hushållstyper som används mest i rapporten är barn med ensamstående respektive sammanboende föräldrar. I de fall barnen har sammanboende föräldrar kan det vara antingen båda de ursprungliga föräldrarna, eller att barnet bor med en av sina ursprungliga föräldrar och hans/hennes nya partner i en ombildad familj.

Svensk och utländsk bakgrund

Indelningen i rapporten bygger på uppgifter om föräldrarnas födelseland. Med förälder avses då de vuxna i hushållet, vilket för barn i ombildade familjer innebär en av de ursprungliga föräldrarna samt hans/hennes nya partner. Till kategorin barn med utländsk bakgrund räknas de barn där båda föräldrarna är födda utomlands. Barn med svensk bakgrund är alltså de barn där minst en av de vuxna i hushållet är född i Sverige.

Socioekonomisk indelning

I rapporten används en grov socioekonomisk indelning, där barnet tillhör ett arbetarhushåll eller ett tjänstemannahushåll. En socioekonomisk indelning grupperar befolkningen utifrån nuvarande eller tidigare (eller maka/makes) anställningsförhållanden. Till kategorin arbetarhushåll förs yrken som normalt är organiserade inom LO, medan övriga anställda räknas som tjänstemän. Ungefär vart fjärde barn tillhör ett arbetarhushåll, och mer än hälften ett tjänstemannahushåll.

Föräldrarnas utbildningsnivå

I rapporten används tre olika utbildningsnivåer. Förgymnasialt utbildade föräldrar innebär att båda föräldrarna har grundskola (eller motsvarande) som sin högsta avslutade utbildning. Gymnasialt utbildade föräldrar innebär att minst en av föräldrarna har gymnasiet som sin högsta avslutade utbildning. Eftergymnasialt utbildade föräldrar innebär att minst en av föräldrarna har en eftergymnasial utbildning. Knappt hälften av alla barn har eftergymnasialt utbildade föräldrar, omkring 40 procent av barnen har föräldrar med gymnasial utbildning och 4 procent av barnen har förgymnasialt utbildade föräldrar.

Barn och deras föräldrar

Föräldrar har stor betydelse för barns levnadsförhållanden på många sätt. Föräldrarnas ansvar för barnet nämns i flera av artiklarna i Barnkonventionen, bland annat när det gäller barns rätt till en skälig levnadsstandard. Men det finns också ett par artiklar som direkt rör relationen mellan barnet och föräldrarna. Det är dessa artiklar som kommer att beröras i detta kapitel.

Utvecklingen av separationer

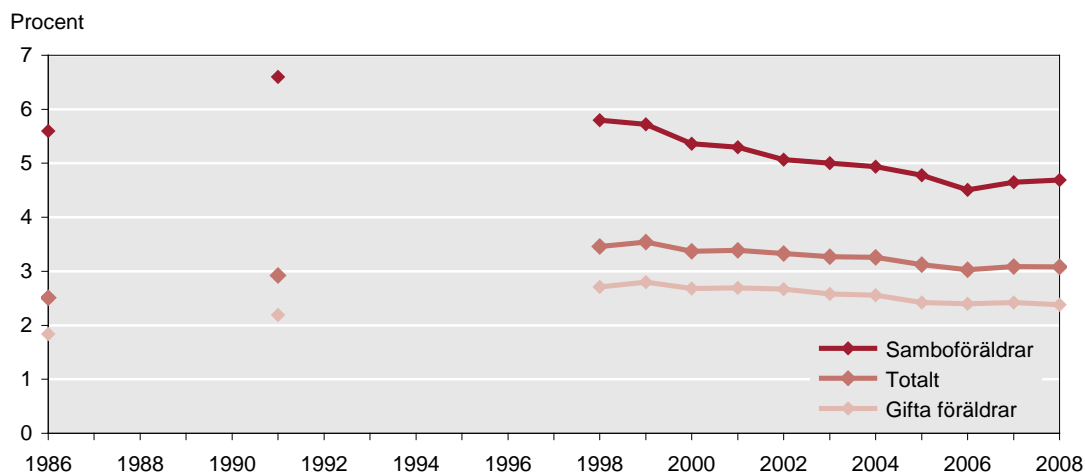
Enligt Barnkonventionens artikel 9.3 har ett barn som är skilt från en eller båda sina föräldrar rätt att upprätthålla ett personligt förhållande till och regelbunden kontakt med båda sina föräldrar. Sammanlagt bor ungefär en halv miljon barn skilda från en eller båda sina biologiska eller adoptivföräldrar. Att föräldrarna separerar är den vanligaste orsaken till att ett barn skiljs från någon av sina föräldrar. En uppskattning är att ca 5 procent av alla barn föds utanför ett parförhållande och aldrig bor med båda sina biologiska föräldrar under uppväxten. Det motsvarar omkring 100 000 barn under 18 år. Ytterligare ca 23 000 barn har en förälder som har avlidit.

En vanlig missuppfattning är att skilsmässor och separationer har ökat konstant under lång tid. Men antalet skilsmässor är ungefär detsamma idag som för 30 år sedan. När det gäller barn har risken att vara med om att föräldrarna separerar ökat under 1980- och 1990-talen, men minskat under 2000-talet. Under 2008 var drygt 3 procent av barnen med gifta eller samboföräldrar med om att föräldrarna separerade⁶.

Det är ungefär dubbelt så vanligt att barn med samboföräldrar är med om en separation som att barn med gifta föräldrar är det. Nedgången under 2000-talet har varit större för barn med samboföräldrar än för barn med gifta föräldrar, men under de senaste två åren har separationerna i sambofamiljer ökat något.

⁶ Med separation under år 2008 avses att föräldrarna var folkbokförda på samma fastighet i slutet av 2007 men inte var det i slutet av 2008. Som föräldrar räknas här biologiska föräldrar, adoptivföräldrar eller andra vuxna i föräldrars ställe.

Diagram 8. Andel barn, 0–17 år, som varit med om att deras föräldrar separerat åren 1986, 1991 samt 1998–2008 efter familjetyp före separationen

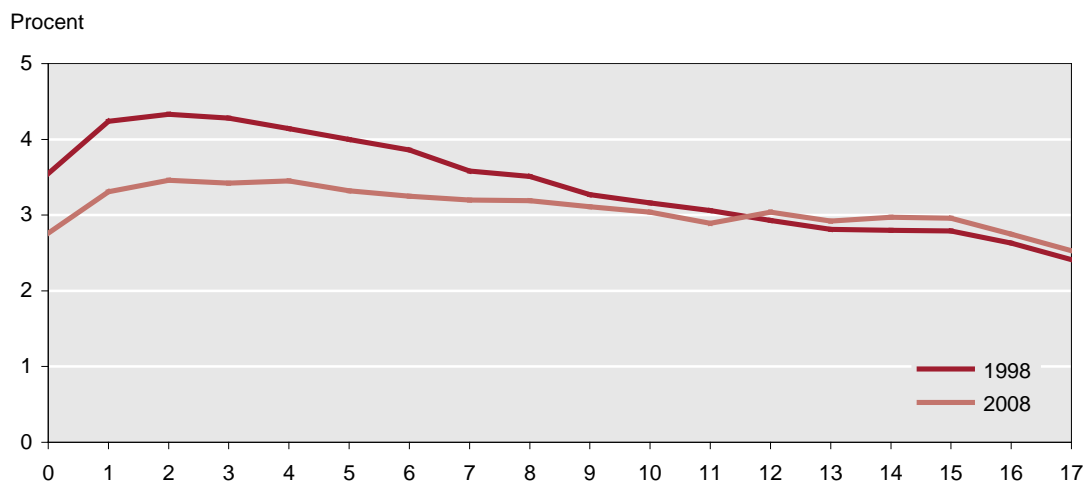
Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

För åren 1998–2008 kan separationer i sambofamiljer enbart redovisas om det finns gemensamma barn. I uppgifterna för år 1986 och 1991 ingår även separationer i familjer med endast särkullsbarn.

En uppdelning efter barnets ålder visar att separationerna främst har minskat för de yngre barnen. Tidigare var det vanligare för yngre barn att uppleva en

separation, och risken för en separation minskade ju äldre barnet blev. Idag är det inte så stora skillnader i separationsrisk beroende på ålder.

Diagram 9. Andel barn som varit med om att deras föräldrar separerat år 1998 och 2008 efter ålder

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Möjliga förklaringar till nedgången

Vad kan då ligga bakom de senaste årens nedgång i separationer i barnfamiljer? En möjlig förklaring är att föräldrar har blivit allt äldre när de får barn. Risken för en separation minskar ju äldre föräldrarna

är när de får barn. Barn med en ung mamma (högst 22 år när barnet föddes) har dubbelt så stor risk att uppleva att föräldrarna separerar jämfört med barn med en mamma som var 31 år eller äldre när de föddes.

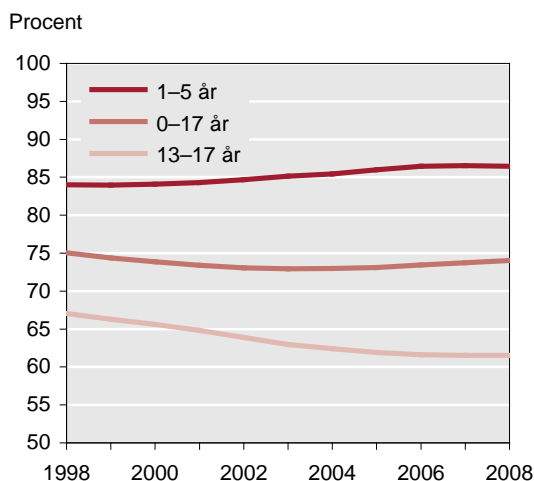
Föräldrar är inte bara äldre idag när de får barn. Fler föräldrar har också en högre utbildning, och ju högre utbildade föräldrar ett barn har desto lägre är risken för en separation. Det är ungefär dubbelt så vanligt med en föräldraseparation bland barn med föräldrar som båda har förgymnasial utbildning, jämfört med barn med någon eftergymnasialt utbildad förälder.

Bo med båda föräldrar

Nedgången i separationer bland de yngre barnen har lett till att fler barn i åldrarna 1–5 år bor med båda sina föräldrar. Andelen har ökat från 84 procent år 1998 till 86 procent 2008.

Bland de äldre barnen har denna andel istället minskat, från 67 till 62 procent, under samma period. På sikt kan även denna andel öka, om separationsriskerna minskar ytterligare eller ligger kvar på dagens nivå.

Diagram 10. Andel barn 0–17 samt 1–5 och 13–17 år som bor med båda sina föräldrar, 1998-2008

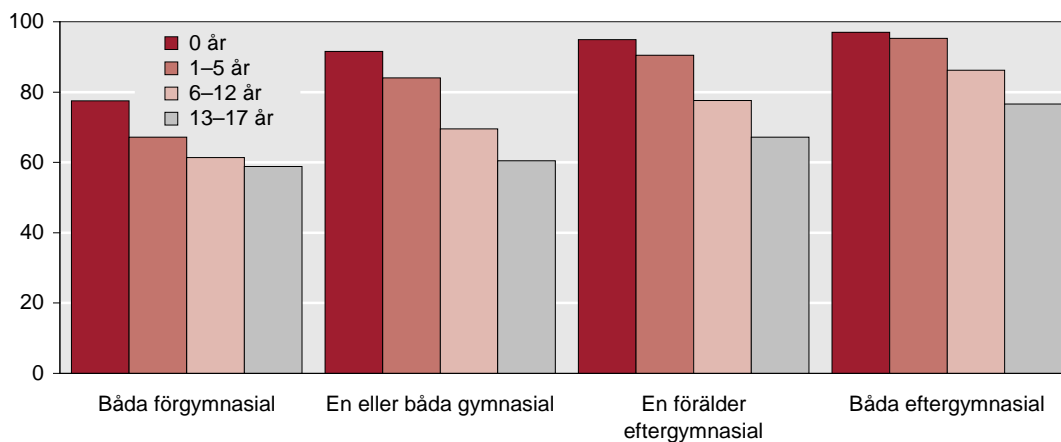
Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Av alla barn bor 74 procent med båda sina föräldrar. Denna andel varierar inte bara efter barnets ålder utan också mellan barn i olika grupper. Barn med högre utbildade föräldrar bor oftare med båda sina föräldrar. Som vi sett tidigare är separationsriskerna högre om föräldrarna har lägre utbildning, men det är också vanligare i denna grupp att föräldrarna aldrig bott ihop. Mindre än 80 procent av barn under ett år med två förgymnasialt utbildade föräldrar bor tillsammans med båda sina föräldrar. Bland barn under ett år med två eftergymnasialt utbildade föräldrar bor 97 procent med båda sina föräldrar.

Skillnaderna mellan barn med olika bakgrund är också stora. Bland barn födda i Sverige med två Sverigefödda föräldrar bor 77 procent med båda sina föräldrar. Bland barn födda utomlands är motsvarande andel 62 procent. Utrikes födda adoptivbarn är de som i högst grad bor med båda sina föräldrar. Bland dem bor 83 procent med båda adoptivföräldrarna.

Diagram 11. Andel barn som bor med båda föräldrar efter ålder och föräldrarnas utbildningsnivå, 2007

Procent

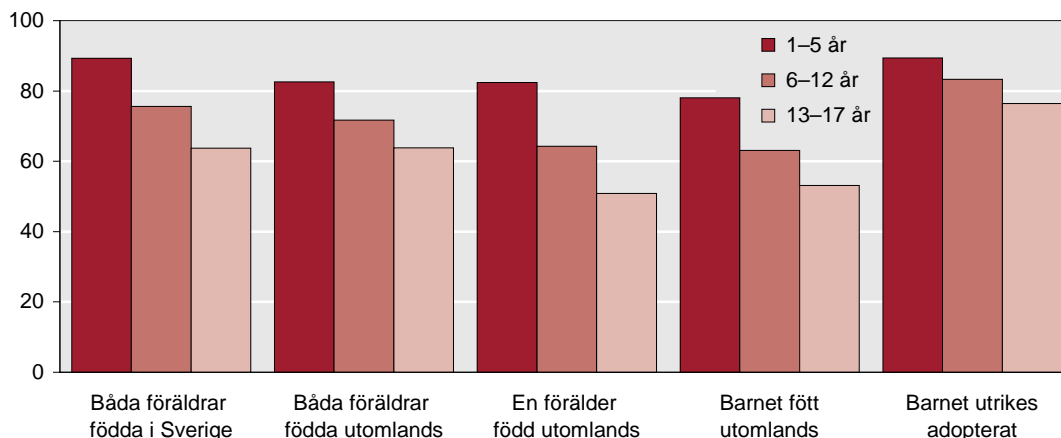

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Barn där uppgift om en eller båda föräldrars utbildningsnivå saknas ingår ej.

Diagram 12. Andel barn som bor med båda föräldrar efter ålder och bakgrund, 2008

Procent

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Barn födda i Sverige där uppgift om en eller båda föräldrars födelseland saknas ingår ej.

Andelen barn som bor med båda sina föräldrar varierar inte lika mycket beroende på var i landet barnet bor, men det finns små regionala skillnader. Lägst är andelen i storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö där 71 procent av barnen bor med båda sina föräldrar. I storstädernas förorter är familjerna mer stabila. Förortskommuner och varuproducerande kommuner är de kommungrupper där högst andel barn, 77 procent, bor med båda sina föräldrar. I gruppen varuproducerande kommuner ingår t.ex.

kommuner som Värnamo, Nässjö och Gislaved.

Boende efter en separation

Av barn med separerade föräldrar bor mer än hälften enbart med sin mamma och ytterligare ett par procent bor hela eller större delen av tiden med sin mamma. Bara omkring 10 procent av barnen bor hela eller större delen av tiden med sin pappa.

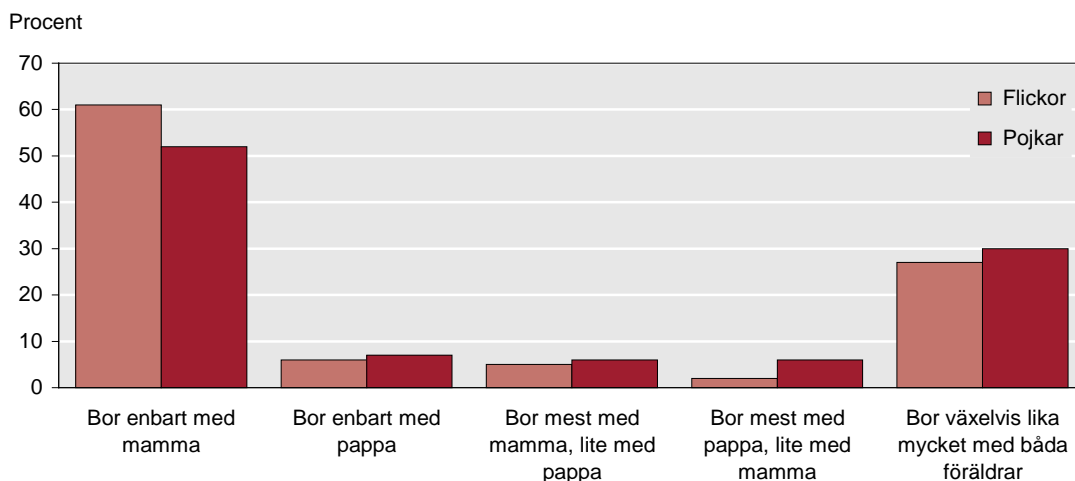
Det är vanligt att barn bor växelvis lika mycket med vardera föräldern efter en separation. År 2006-07 gällde det 28 procent av barnen med separerade föräldrar. Växelvis boende har blivit mycket vanligare under de senaste 20 åren. Vid mitten av 1980-talet bodde bara 1 procent av barnen med separerade föräldrar växelvis lika mycket med båda sina föräldrar.

Växelvis boende efter en separation är vanligast i åldrarna 6-9 år. Närmare hälften av barnen i den åldern bor växelvis lika mycket med vardera förälder.

Växelvis boende medför att barn har regelbunden kontakt med båda sina för-

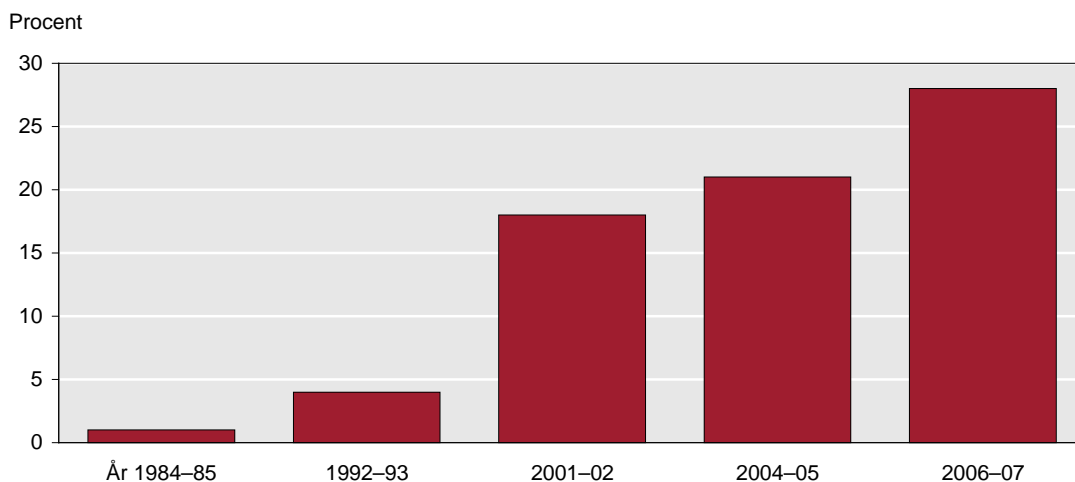
äldrar. Det kan också vara en indikation på att föräldrarna tar ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling, vilket står i artikel 18.1 i Barnkonventionen. Men det kan även finnas nackdelar med att barnet flyttar mellan sina föräldrar till exempel varje eller varannan vecka. Trots att andelen barn som bor växelvis har ökat under de senaste åren är det fortfarande ett litet antal totalt sett som bor växelvis. Det är därför ännu inte möjligt att följa upp hur dessa barn mår genom urvalsundersökningar som Undersökningarna av levnadsförhållanden.

Diagram 13. Boende bland barn, 0-17 år, med separerade föräldrar, 2006-07

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB

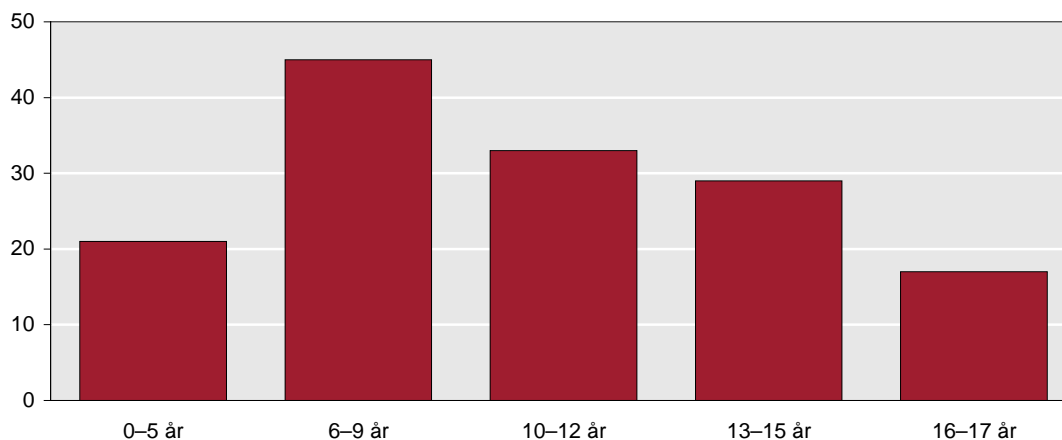
Diagram 14. Växelvis boende bland barn med separerade föräldrar 1984-85, 1992-93, 2001-02, 2004-05 samt 2006-07

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB

Diagram 15. Växelvis boende bland barn med separerade föräldrar, efter ålder, 2006–07

Procent

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB

Andelen barn som bor med sin pappa efter en separation är liten, men det har blivit vanligare över tid. Detta kan vi se om vi följer statistik som bygger på folkbokföringen. I folkbokföringen saknar vi uppgifter om växelvis boende, eftersom ett barn endast kan vara folkbokfört på en adress. Å andra sidan är statistiken totalräknad vilket gör att vi kan göra en mer detaljerad redovisning.

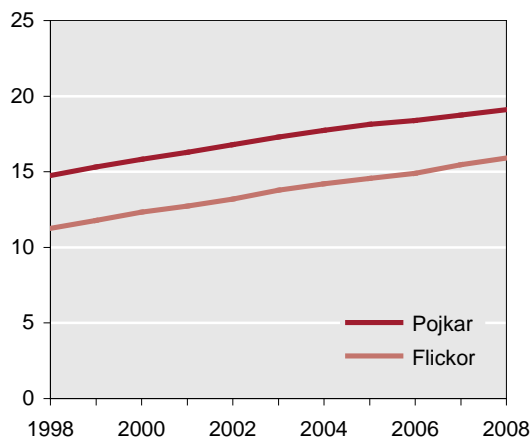
Andelen barn som är folkbokförda hos sin pappa har ökat under de senaste åren. 1998 var 13 procent av barnen som inte bodde med båda sina föräldrar folkbokförda hos sin pappa. Denna andel hade ökat till 18 procent år 2008. En liten andel av barnen, 3 procent, är inte folkbokförd hos någon av sina föräldrar och 79 procent är folkbokförda hos sin mamma.

Det är vanligare att pojkar är folkbokförda hos sin pappa, 19 procent jämfört med 16 procent av flickorna. Andelen

barn som är folkbokförda hos sin pappa ökar också med barnets ålder. Bland de yngsta barnen är mindre än 5 procent folkbokförda hos sin pappa medan 18 procent av de 17-åriga flickorna och 23 procent av pojkarna är det.

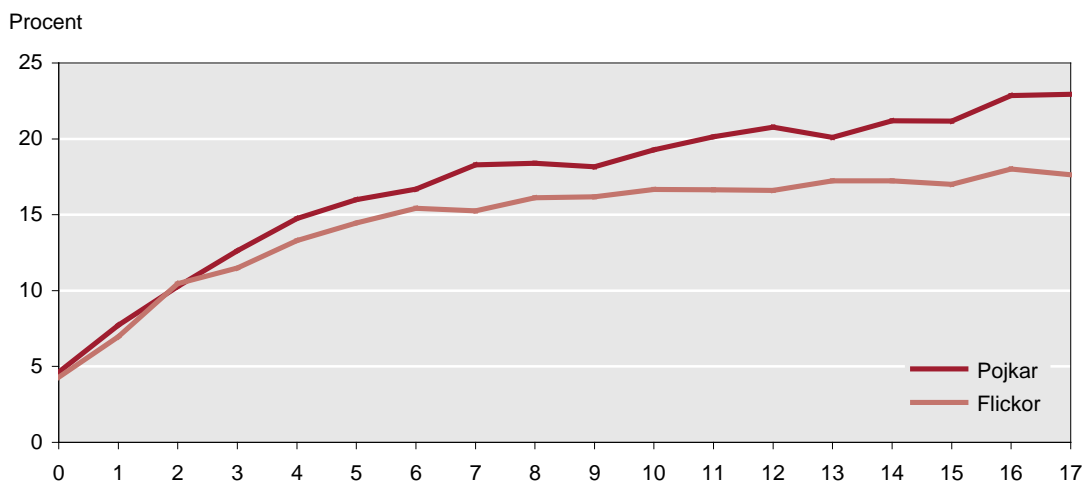
Diagram 16. Andel barn 0–17 år folkbokförda hos sin pappa av barn som inte bor med båda sina föräldrar, efter kön, 1998–2008

Procent

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Diagram 17. Andel barn 0–17 år folkbokförda hos sin pappa av barn som inte bor med båda sina föräldrar, efter kön och ålder, 2008

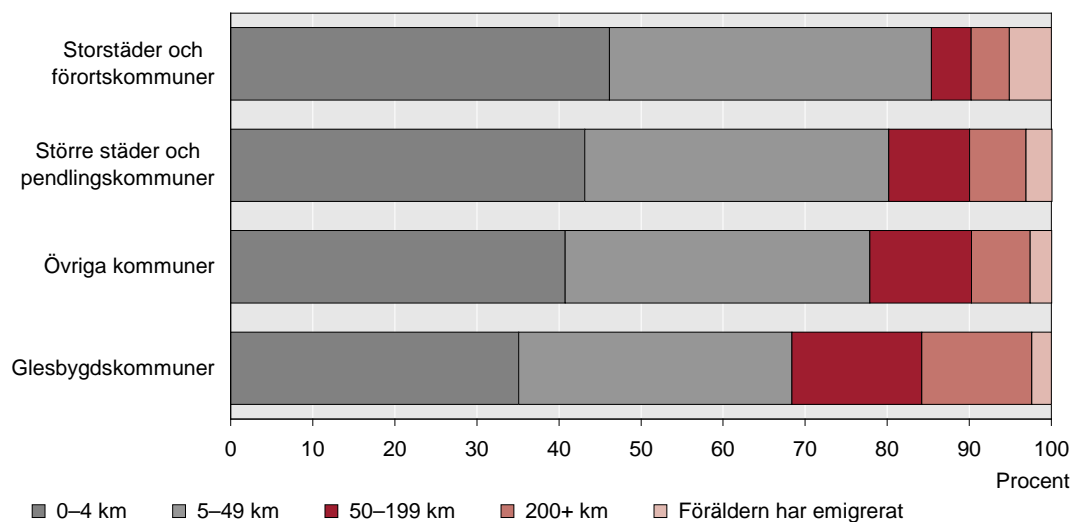
Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Bland barn som inte bor med båda sina föräldrar är det vanligare att barn med svensk bakgrund är folkbokförda hos sin pappa än att barn med utländsk bakgrund är det. Detsamma gäller barn som bor i glesbygdskommuner och i förortskommuner jämfört med barn i andra områden. I de tre storstadskommunerna, i större städer och andra större kommuner är andelen barn som är folkbokförda hos sin pappa istället lägre än i riket som helhet.

Även föräldrarnas utbildningsnivå har betydelse för hur vanligt det är att barn är folkbokförda hos sin pappa. Barn med högutbildade föräldrar är oftare folkbokförda hos sin pappa än barn vars föräldrar har lägre utbildning. Särskilt pappans utbildningsnivå är av betydelse. Bland barnen med en eftergymnasialt utbildad pappa är 22 procent folkbokförda hos honom medan knappt 14 procent av barnen med en förgymnasialt utbildad pappa är det.

Avstånd till frånlevande förälder

En förutsättning för att ett barn ska kunna upprätthålla en regelbunden kontakt med båda sina föräldrar efter en separation är att den förälder barnet inte bor hos inte bor allt för långt bort. För att få en uppfattning om detta mäts det geografiska avståndet till den förälder barnet inte är folkbokförd hos, den så kallade frånlevande föräldern. Det är stora regionala skillnader vad gäller avstånd till barnets frånlevande förälder. Generellt gäller att ju större stad eller ort, desto närmare finns den förälder barnet inte är folkbokförd hos. Bland barn i Stockholm, Göteborg och Malmö med tillhörande förorter har ca 85 procent av barnen mindre än 5 mil till sin andra förälder och bara 5 procent har mer än 20 mil till den andra föräldern. En stor andel, 29 procent, av barnen som bor i glesbygdskommuner har långt till sin andra förälder. 16 procent har den andra föräldern mellan 5 och 20 mil bort och för nästan lika många är det mer än 20 mil till den andra föräldern.

Diagram 18. Avstånd till frånlevande förälder efter kommuntyp, 2008

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

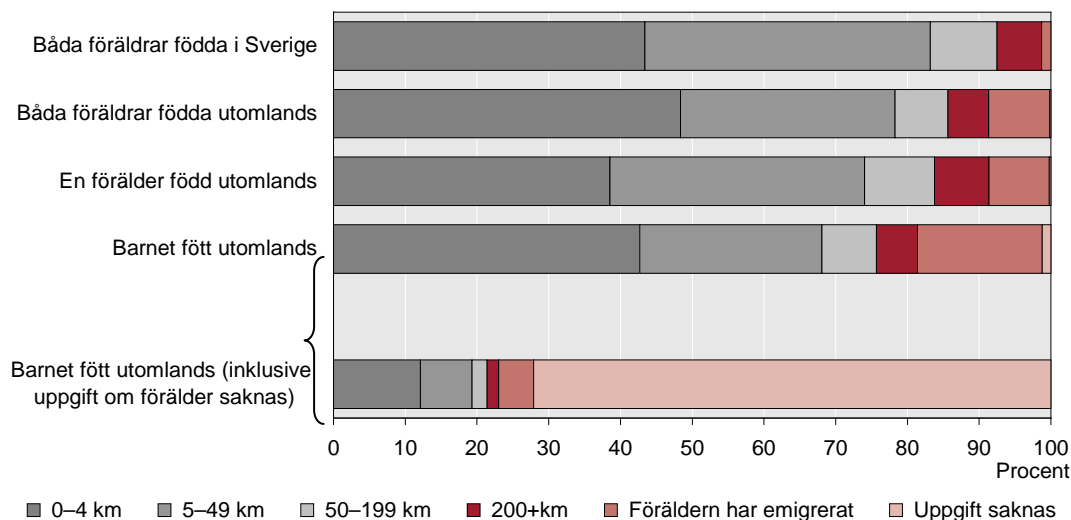
Barn med en avliden förälder och barn där uppgift om den frånlevande förälderns födelseland saknas ingår ej.

Barnets bakgrund är också av betydelse för avståndet till den förälder barnet inte är folkbokförd hos. Här är det framför allt andelen barn som har en förälder som emigrerat som skiljer sig åt. Bland barn vars båda föräldrar är födda i Sverige har bara drygt 1 procent en förälder som bor utomlands. För barn med en eller båda föräldrar födda utomlands och barn som själva är födda utomlands är det relativt vanligt att den andra föräldern har emigrerat. Det gäller 8 procent av barnen med en eller två utrikes födda föräldrar och 17 procent av barnen som är födda utomlands.

I denna redovisning har vi dock enbart räknat med de barn där uppgift finns om

båda föräldrar. Bland barnen födda utomlands som inte bor med båda föräldrar saknas uppgift om den andra föräldern i drygt 70 procent av fallen, och de barnen har troligen invandrat till Sverige med en ensamstående förälder. Ungefär 40 procent av dessa barn har en styvförälder, som inte sällan är född i Sverige. De vanligaste födelseländerna bland dessa barn är Thailand, Somalia, Irak och Polen.

Detta har även viss påverkan på barn födda i Sverige med en eller två utrikes födda föräldrar. Bland dessa barn saknas uppgift om den andra föräldern för omkring 10 procent av barnen som inte bor med båda sina föräldrar.

Diagram 19. Avstånd till frånlevande förälder efter bakgrund, 2008

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Barn med en avlidet förälder och utrikes adopterade ingår ej.

Barn där uppgift om den frånlevande förälders födelseland saknas ingår endast i gruppen "Barnet fött utomlands (inklusive uppgift om förälder saknas)".

Kontakt med föräldrarna

När vi pratar om barns kontakt och relation till sina föräldrar är förstås barnets egen uppfattning viktig. Vi har frågat barn och ungdomar med separerade föräldrar om hur ofta de träffar sin andra förälder och de flesta uppger att de träffar sin frånlevande mamma eller pappa varje eller varannan vecka. Kontakten med den andra föräldern tycks ske mer sällan ju äldre barnen blir. En orsak kan vara att separationen oftare skett mer nyligen för de yngre barnen. Barnen har också oftare kontakt med sin mamma, om de inte bor hos henne, än med sin pappa.

Tabell 4. Andel barn 10–18 år som träffar sin frånlevande mamma/pappa minst varannan vecka, 2006–08

	Träffar mamma	Träffar pappa
Flickor	82	58
Pojkar	82	56
10-12 år	93	66
13-15 år	91	64
16-18 år	67	45

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB

Mer än 90 procent av både flickor och pojkar i åldrarna 10–18 år uppger att de kommer överens med sin mamma. Andelen är ungefär densamma oavsett ålder, föräldrarnas socioekonomiska tillhörighet och kommungrupp. Det är heller inga skillnader mellan barn med en ensamstående förälder och barn med sammanboende föräldrar.

En ungefär lika stor andel, omkring 90 procent, uppger att de kommer överens med sin pappa. Här är det däremot en skillnad mellan barn med ensamstående och sammanboende föräldrar. En lägre andel av barnen med en ensamstående förälder uppger att de kommer överens med sin pappa, omkring 75 procent. Att just denna andel är låg beror antagligen till stor del på att de flesta barn med ensamstående förälder inte bor tillsammans med sin pappa.

Vi frågar också barnen om föräldrarna har tid när barnet vill prata eller göra något med dem. Närmare 95 procent av både flickorna och pojkarna uppger att deras mamma har tid. Även här är andelen densamma i olika åldrar, familjetyper, socioekonomiska grupper och kommun

grupper. En lägre andel uppger att deras pappa har tid. Bland flickorna minskar också andelen som uppger att pappa har tid med åldern. Bland 10–12-åringarna är andelen närmare 85 procent för både flickor och pojkar. Av flickor 16–18 år uppger 73 procent att deras pappa har tid jämfört med 85 procent av pojkarna av pojkarna i samma ålder. Andelen som upplever att deras pappa har tid är också lägre bland barn med en ensamstående förälder.

Vårdnad

I artikel 18.1 i Barnkonventionen står, som tidigare nämnts, att föräldrarna har ett gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. För barn med separerade föräldrar kan fördelningen av den juridiska vårdnaden om barnet vara en indikation på om föräldrarna tar ett gemen-

samt ansvar trots att de inte bor tillsammans.

I Sverige har vårdnadslagstiftningen förändrats flera gånger under de senaste 30 åren. Syftet med förändringarna har varit att stärka barnets relation till båda sina föräldrar genom att i allt större grad uppmuntra gemensam vårdnad, oavsett om föräldrarna är gifta, sambo eller inte bor tillsammans.

Ändringarna i lagstiftningen har lett till att gemensam vårdnad blivit allt vanligare. Bland de barn som var med om att deras föräldrar separerade under 2008 hade föräldrarna fortsatt gemensam vårdnad i 95 procent av fallen. I mitten av 1980-talet hade föräldrarna gemensam vårdnad efter separationen i 37 procent av fallen.

Tabell 5. Vårdnad efter separation åren 1983, 1992, 1999 och 2008. Procent

År	Gemensam vårdnad	Ensam vårdnad mor	Ensam vårdnad far	Summa
1983	37	53	10	100
1992	82	17	1	100
1999	90	9	0,4	100
2008	95	4,8	0,3	100

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

Vårdnad ca 6 månader efter en separation.

Ser vi på alla barn som bor skilt från någon av sina föräldrar är det ändå relativt vanligt med ensam vårdnad. Det är vanligare att barn har sin mamma som ensam vårdnadshavare än att pappan har ensam vårdnad. Bland barn med en ensamstående mor har mamman ensam

vårdnad i 26 procent av fallen medan barn som bor med ensamstående far har pappan som ensam vårdnadshavare i 11 procent av fallen. Om barnet har en styvförälder är det också vanligare med ensam vårdnad.

Tabell 6. Gemensam och ensam vårdnad för barn i olika familjetyper, 2008. Procent

År	Gemensam vårdnad	Ensam vårdnad mor	Ensam vårdnad far	Övriga	Summa
Gifta föräldrar	100	0	0	0	100
Samboföräldrar	97	3	0	0	100
Ensamstående mor	72	26	0	2	100
Mor och styvförälder	65	32	0	3	100
Ensamstående far	87	1	11	1	100
Far och styvförälder	77	0	18	4	100

Källa: Barn- och familjestatistik, SCB

I gruppen övriga ingår exempelvis barn där far och styvförälder har gemensam vårdnad.

Om föräldrarna har högre utbildning har de oftare gemensam vårdnad om barnet efter en separation. Det är också vanligare med gemensam vårdnad om båda föräldrarna är födda i Sverige.

Vårdnad genom tiderna

Gemensam vårdnad innebär att båda föräldrarna har ansvar för att barnet får vad det behöver och har rätt till. Är föräldrarna gifta har de enligt lagen både rätt och skyldighet att vårda barnet och är alltså barnets vårdnadshavare. Detta gäller även om föräldrarna gifter sig efter barnets födelse⁷. Sedan 1977 kan även ogifta föräldrar få gemensam vårdnad. Tidigare var föräldrar tvungna att gifta sig för att båda skulle få stå som vårdnadshavare. Vårdnadsansvaret tillföll annars bara mamman. Nu blev det möjligt att genom prövning i domstol få gemensam vårdnad. Lagändringen syftade till att barnet skulle få nära och goda kontakter med både sin mamma och pappa. I och med denna reform ersattes också begreppet förälder av vårdnadshavare⁸.

År 1983 infördes en lagändring som innebar att ogifta föräldrar inte längre behövde ett domstolsbeslut för att få gemensam vårdnad. Nu räckte det med att skicka in en anmälan till pastorsämbetet (numera till Skatteverket) för att även pappan ska stå som vårdnadshavare. Detta är dock bara möjligt om föräldrarna är svenska medborgare. Lagändringen 1983 gjorde också att föräldrar som skiljer sig i regel fortsätter att dela på ansvaret.⁹

Att som ogifta föräldrar få gemensam vårdnad underlättades ytterligare år 1991 då föräldrarna, oavsett medborgarskap, i samband med faderskapsbekräftelsen kan skicka in en anmälan om gemensam vårdnad till socialnämnden.¹⁰ Nästa stora reform kom 1998, även den i syfte att stärka barnets rätt till båda sina föräldrar. Då bestämdes det att domstolar kan besluta om gemensam vårdnad eller vägra upplösa gemensam vårdnad mot förälders vilja. Detta betyder att samförstånd mellan föräldrarna inte längre är en förutsättning för gemensam vårdnad.¹¹

⁷ Gemensam vårdnad – vad innebär det?, Socialstyrelsen 2006, artikelnummer: 2006-114-31

⁸ Proposition 1975/76:170

⁹ Proposition 1981/82:168

¹⁰ Proposition 1990/91:8.

¹¹ Proposition 1997/98:7

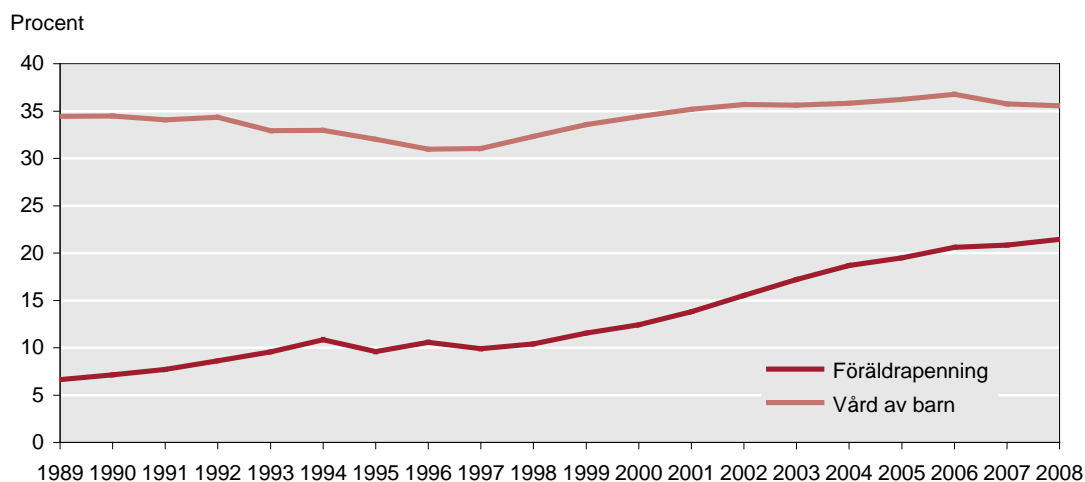
Uttag av föräldraledighet

Fördelningen av föräldraledighet och dagar för vård av barn kan också vara ett tecken på om föräldrarna tar ett gemensamt ansvar för barnet. Pappornas andel av dagarna med föräldrapenning har ökat under 1990- och 2000-talet och en viktig orsak är förstås de så kallade "pappamånaderna". Två månader är reserverade till vardera föräldern och kan inte föras över till den andra utan fryser inne om de inte tas ut. Den första

pappamånaden infördes 1995 och den andra 2002. År 2008 tog papporna ut 21 procent av dagarna med föräldrapenning jämfört med 7 procent 1989.

När det gäller uttaget av tillfällig föräldrapenning för vård av barn (VAB), har pappornas andel inte ökat under samma period, men mammor och pappor delar dessa dagar mer lika och papporna tar ut ungefär en tredjedel av dagarna. I genomsnitt tar föräldrar ut 6-7 dagar per barn och år.

Diagram 20. Pappornas andel av dagar med föräldrapenning och dagar för vård av barn, 1989–2008

Källa: Försäkringskassan

Föräldrapenning

Föräldrapenningen har sedan den infördes 1974 successivt byggts ut och ersättning kan idag betalas ut i sammanlagt 16 månader eller 480 dagar per barn. För 390 dagar är ersättningen relaterad till föräldrarnas inkomst och för de resterande 90 dagarna är ersättningen 180 kronor om dagen. Om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet har de rätt till hälften av dagarna var. Dagarna kan föras över till den andra föräldern, förutom de 60 dagar som är reserverade för vardera förälder. Dagarna kan tas ut tills barnet fyllt 8 år.

Tillfällig föräldrapenning

En förälder har rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av barn (VAB) om hon eller han behöver stanna hemma från arbetet för att ta hand om barnet. Dagar för vård av barn kan tas ut för barn under 12 år och i vissa fall även om barnet är äldre.

I den tillfälliga föräldrapenningen ingår förutom ersättning vid vård av sjukt barn (VAB) även de 10 så kallade "pappdagarna" som kan tas ut i samband med barnets födelse samt 10 kontaktdagar till föräldrar med barn som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Källa: Försäkringskassan

Barns ekonomiska förutsättningar

En av Barnkonventionens artiklar handlar om barns rätt till en skälig levnadsstandard. Det här avsnittet beskriver barns ekonomiska förutsättningar, både utifrån uppgifter om hushållets levnadsstandard och utifrån hur barn själva upplever sin ekonomiska situation.

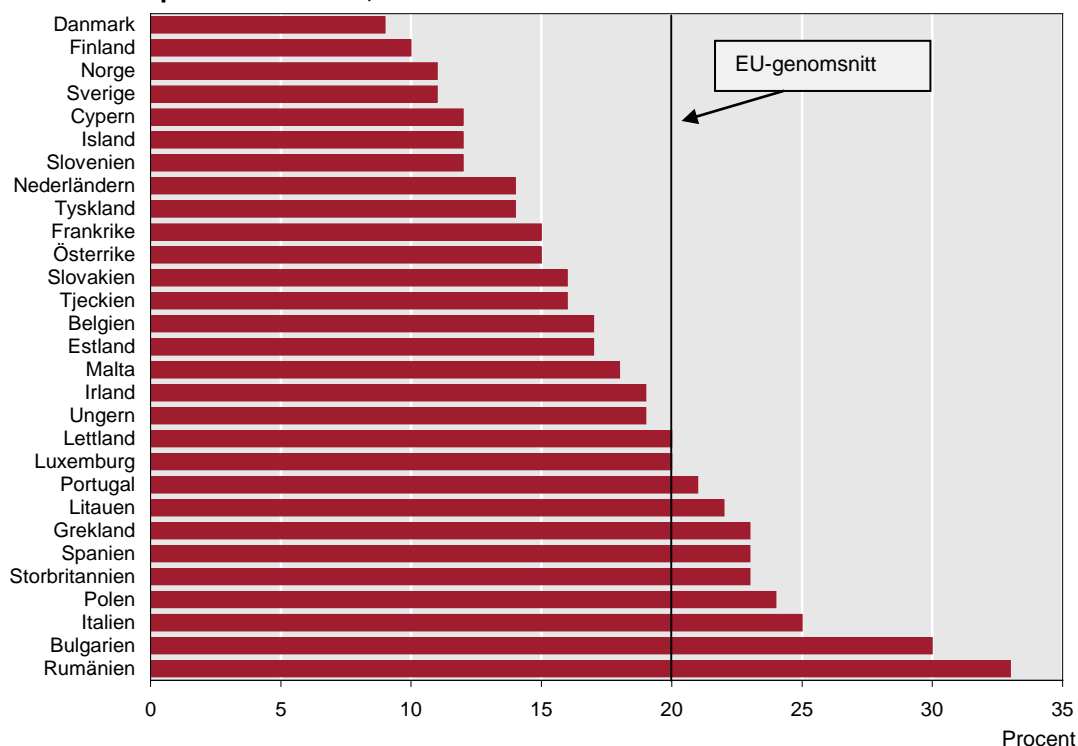
Barns rätt till en skälig levnadsstandard

Barnkonventionens 27:e artikel beskriver barns rätt till en skälig levnadsstandard. De stater som ratificerat Barnkonventionen har sagt ja till att varje barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för dess utveckling. Det är föräldrarna som, inom ramen för sina resurser, har huvudansvaret för barnets levnadsvillkor. Konventionsstaterna ska bistå föräldrarna att genomföra denna rätt.

Låg andel ekonomiskt utsatta barn i de nordiska länderna

Ur ett internationellt perspektiv har svenska barn en god levnadsstandard. Om man jämför andelen ekonomiskt utsatta barn i olika länder i Europa ser man att Sverige och övriga nordiska länder har en låg andel ekonomiskt utsatta barn.¹²

Diagram 21. Andel barn som lever på mindre än 60 procent av medianinkomsten i olika länder i Europa. Barn 0–15 år, 2007

Källa: Eurostat

¹² Det mått som används är andelen som har inkomster under 60 procent av medianen, efter sociala transfereringar. Detta är ett relativt mått och därför får länder med stor inkomstspridning fler ekonomiskt utsatta med detta sätt att mäta. Läs mer under rubriken "Att mäta ekonomisk utsatthet".

Vad är en "skälig levnadsstandard"?

Det är inte självklart vad det innebär att barn har rätt till "den levnadsstandard som krävs". Som den diagrammet med den internationella jämförelsen visar har svenska barn en god ekonomisk situation då man jämför med barnen i övriga Europa. Rädda Barnen menar dock att vad som är en skälig levnadsstandard ska stå i relation till den normala levnadsstandard i det land där barnet lever. De anser att barn som upplever stora skillnader mellan sina egna möjligheter och vad andra barn har möjlighet att göra riskerar sämre självförtroende och minskad framtidstro. Sett till svenska förhållanden tolkar Rädda Barnen barns rätt till en skälig levnadsstandard som att barn inte ska behöva växa upp i hushåll som har låg inkomststandard eller lever på försörjningsstöd (tidigare kallat socialbidrag).

Vidare skriver de att den materiella levnadsstandard inte i första hand är intressant eller viktig som ett mått på

vad man har råd att köpa, utan därför att ekonomisk utsatthet ofta hänger samman med utsatthet inom andra områden. Exempelvis nämns samband mellan ekonomisk utsatthet och utbildning respektive hälsa.¹³

Att mäta ekonomisk utsatthet

Ekonomisk utsatthet går att mäta på olika sätt. Måtten fungerar olika, och kan därför ge delvis skilda resultat. Mer objektiva mått är de som används för att beskriva hushållets ekonomiska standard utifrån hur mycket pengar som finns i hushållet. Den typen av mått kan i sin tur vara relativa eller absoluta.

Med ett relativt mått riskerar man att vara ekonomiskt utsatt i förhållande till övriga befolkningens ekonomiska standard. Ett sätt att mäta ekonomiskt utsatthet är om den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet är under 60 procent av medianinkomsten per konsumtionsenhet för hela befolkningen.

Disponibel inkomst

Den disponibla inkomsten är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster inklusive bidrag minus skatter. Den genomsnittliga inkomsten mäts oftast med medianinkomsten, vilket betyder mittvärdet då man sorterat befolkningen efter stigande inkomst.

Disponibel inkomst per konsumtionsenhet

För att kunna jämföra olika familjers eller hushålls ekonomiska standard behöver man relatera inkomsten till försörjningsbördan. Ett enkelt sätt vore att ställa inkomsterna i relation till antalet personer i familjen. Olika personer konsumerar dock olika mycket. Måttet förfinas genom att varje person ges en vikt anpassad till ålder och till eventuella stordriftsfördelar i en större familj. För det ändamålet har vikter konstruerats, presenterade i en s.k. ekvivalensskala, som börjar med 1,0 för första vuxna person i hushållet. Vikten kan sägas utgöra det antal konsumtionsenheter som en person representerar. De olika familjemedlemmarnas vikter, antal konsumtionsenheter, summeras och den disponibla inkomsten divideras med denna summa. På så sätt erhålles måttet disponibel inkomst per konsumtionsenhet.

¹³ Rädda Barnen 2009

Ekonomisk utsatthet – var går gränsen?

Gränsen för att en familj på två vuxna och två barn ska vara ekonomiskt utsatta med måttet 60 procent av medianinkomsten gick år 2007 vid en disponibel inkomst på ungefär 270 000 kronor per hushåll och år, vilket motsvarar 22 500 per hushåll och månad. För en vuxen med ett barn gick gränsen vid 168 000 kronor, eller 14 000 kronor per månad.

Måttet 60 procent av medianen är vanligt förekommande, särskilt vid internationella jämförelser. Det är ett relevant mått i det här sammanhanget då barnets levnadsvillkor avgörs mycket av hur barnets situation ser ut i jämförelse med hur andra barn har det.

Ett absolut mått innebär att man väljer en gräns för utsatthet som inte är beroende av hur den ekonomiska standarden ser ut hos den övriga befolkningen. Ett sådant mått är låg inkomststandard. Låg inkomststandard har ett hushåll där inkomsterna inte räcker till att betala för boende och de nödvändigaste levnadsomkostnaderna. Utgiften för boendet är i beräkningarna en miniminivå för bostadskostnader för en familj av en viss storlek och i en viss region. Levnadsomkostnaderna

omfattar barnomsorg, övrig förväntad konsumtion så som till exempel mat samt fackavgift och resor till och från arbetet. Eftersom boendeutgifter samt utgifter för barnomsorg varierar beroende på region och hushållets inkomst finns ingen generell gräns (mätt i kronor) för låg inkomststandard. Var gränsen går beror på hushållets egna förutsättningar.

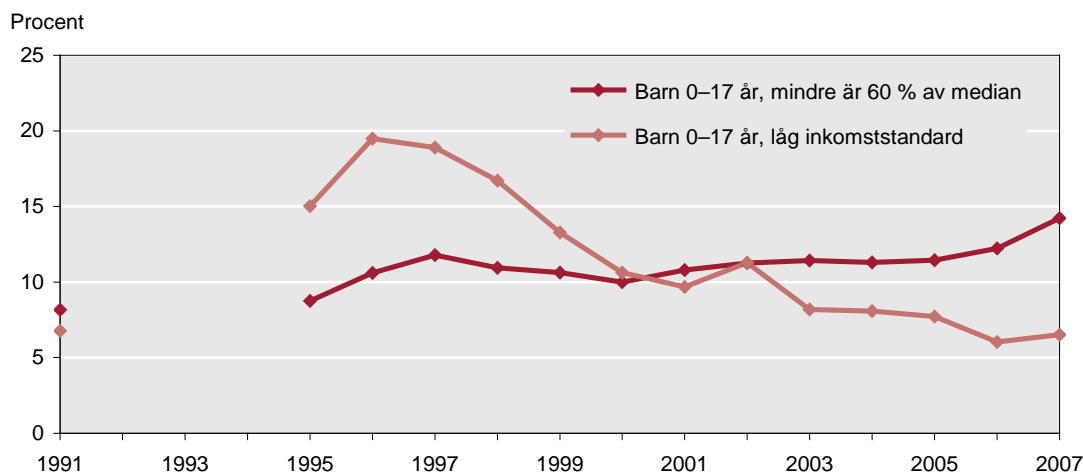
Ett annat sätt att mäta ekonomisk utsatthet är att utgå från hur hushållen själva uppger att de klarar av sin ekonomiska situation. Ett sådant sätt att mäta är mer

subjektivt. Då brukar man urskilja de hushåll som uppger att de under det senaste året haft svårt att klara av de löpande utgifterna för exempelvis hyra, mat och räkningar. Man brukar också undersöka vilka hushåll som saknar kontantmarginal, dvs. som vid en oförutsedd situation inte inom en vecka skulle kunna skaffa fram en given summa pengar genom lån eller egna tillgångar (år 2007 var summan 15 000 kr).

Vilka barn är ekonomiskt utsatta?

Med ett diagram illustreras hur stor andel av barnen i Sverige som riskerar ekonomisk utsatthet då man använder måttet att leva på mindre än 60 procent av medianinkomsten respektive måttet låg inkomststandard. Diagrammet visar

året 1991 samt utvecklingen under åren 1995–2007. Trenden är att allt färre barn lever med en låg inkomststandard. Med det synsättet har alltså många barn fått det bättre. Däremot är det allt fler barn som lever på mindre än 60 procent av medianinkomsten. Det beror på att inkomstspridningen har ökat. De familjer som har den sämsta ekonomin behöver inte ha fått mindre pengar utan de som har det bra har fått mer. Då ökar den genomsnittliga inkomsten, i det här fallet medianen, och fler hamnar under gränsen 60 procent av medianinkomsten.

Diagram 22 Andel barn 0-17 år som lever i ett ekonomiskt utsatt hushåll, år 1991 samt 1995–2007

Källa: Hushållens ekonomi (HEK), SCB

Den 1 januari 1996 sänktes barnbidraget från 750 kronor till 640 kronor i månaden, dessutom avskaffades flerbarnstillägget. Detta var en del i saneringen av statsfinanserna och förklarar ökningen av andelen ekonomiskt utsatta barn 1996. Både barnbidragets nivå och flerbarnstillägget återställdes den 1 januari 1998.

Ungefär 280 000 barn, eller 14 procent av barnen i Sverige, levde år 2007 i en familj som hade en inkomst som var mindre än 60 procent av medianinkomsten. Risken för ekonomisk utsatthet varierar mellan olika grupper. Exempelvis är andelen ekonomiskt utsatta större bland barn med en ensamstående förälder än bland barn till sammanboende.

Den grupp där störst andel barn riskerar ekonomisk utsatthet är barn vars föräldrar saknar arbete. En svag anknytning till arbetsmarknaden är också en förklaring till att barn med utländsk bakgrund är en utsatt grupp. I den gruppen finns många individer som inte varit i Sverige

under någon längre tid och därför ännu inte etablerat sig på arbetsmarknaden. Nästan vartannat barn med utländsk bakgrund är ekonomiskt utsatt medan det bland barn med svensk bakgrund är mindre än vart tionde barn.

Även skillnaderna mellan barn med föräldrar som är över respektive under 30 år kan förklaras av att de äldre föräldrarna har en starkare anknytning till arbetsmarknaden. Äldre föräldrar har i större utsträckning äldre barn och har oftare än yngre föräldrar passerat tiden för föräldraledighet, med de sänkta inkomster den kan innebära.

Tabell 7. Andel barn som lever i ett hushåll med mindre än 60 procent av medianinkomsten, 2007

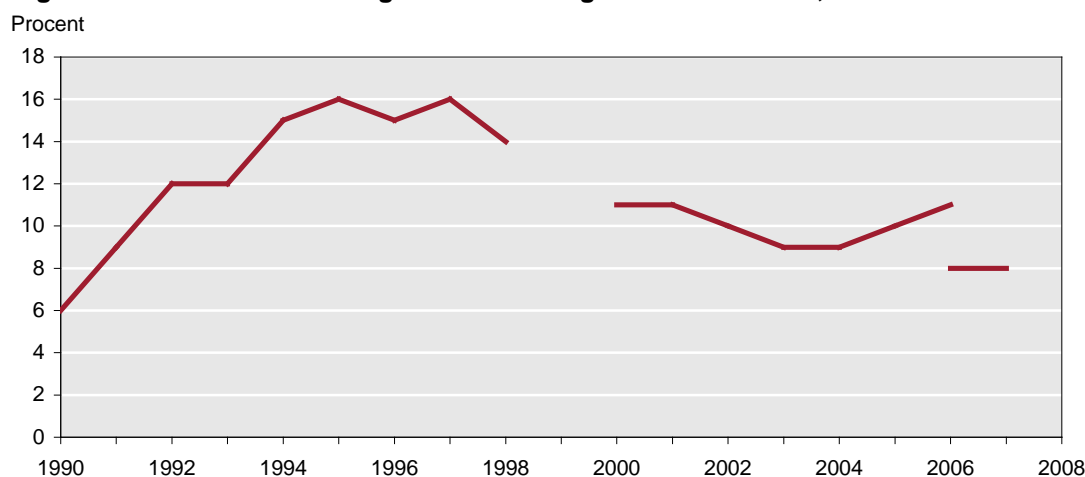
	Antal
Samtliga barn	14
Barn till sammanboende föräldrar	11
Barn till ensamstående föräldrar	28
Barn med minst en förälder över 30 år	13
Barn med föräldrar under 30 år	37
Barn med utländsk bakgrund	44
Barn med svensk bakgrund	9
Barn i familjer med många barn	34
Barn i familjer med få barn	10
Barn till förälder med eftergymnasial utb	7
Barn till förälder med gymnasial utb	16
Barn till förälder med förgymnasial utb	55
Barn i familjer där ingen förälder arbetar	74
Barn i familjer där någon förälder arbetar	9
Barn i familjer där ingen förälder arbetar heltid	58
Barn i familjer där någon förälder arbetar heltid	6

Källa: Hushållens ekonomi (HEK), SCB

Många barn betyder att ensamstående föräldrar har fler än ett barn och sammanboende föräldrar har fler än tre barn.

Andelen barn som lever i ett hushåll där föräldrarnas uppgifter, dvs. det mer subjektiva sättet att mäta, tyder på en ekonomiskt utsatt position¹⁴ har varierat kraftigt under senare år. År 1990 låg siffran på 6 procent. Under 1990-tals-

krisen steg andelen med ungefär 10 procentenheter. Sedan dess har en återhämtning skett, och siffror från 2007 ligger endast någon procentenhet över den nivå som var vid 1990-talets början.

Diagram 23. Andel barn som lever i hushåll där man har svårt att klara sina löpande utgifter och heller inte har någon kontantmarginal. Barn 0–18 år, 1990–2007

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF), SCB

Uppgifter saknas för år 1999. Tidsseriebrott p.g.a. metodbyte år 2006.

¹⁴ Ekonomiskt utsatt position definieras här som att hushållet under de senaste 12 månaderna haft svårt att klara sina löpande utgifter, och inte heller har någon kontantmarginal.

Varifrån kommer hushållets inkomster?

Ett hushåll riskerar ekonomisk utsatthet om det är beroende av stöd som ekonomiskt bistånd eller bostadsbidrag. Ekonomiskt bistånd är främst försörjningsstöd (tidigare socialbidrag) och introduktionsersättning till flyktingar. När vi i denna rapport utgår från vad som står i Barnkonventionen är bidrag av den typen också ett sätt att beskriva hur Sverige som konventionsstat tar sitt ansvar att bistå föräldrar som inte själva klarar av försörjningen av barnen. Vissa barn lever i familjer där föräldrarnas inkomst inte ensamt räcker till och bidragen kan i många fall ha stor betydelse för försörjningen.

Hur stor andel av barnfamiljernas inkomst som kommer från olika inkomstslag visas i tabellen över inkomstens sammansättning i barnhushåll. För samtliga hushåll med barn utgör löne- och företagarinkomster drygt 70 procent av den disponibla inkomsten. Det är inkomster som kommer från att man utfört ett eget arbete. För de hushåll som riskerar ekonomisk utsatthet är endast 35 procent av

den disponibla inkomsten löne- och företagarinkomst. Den största källan till olikheterna mellan de utsatta hushållen och de hushåll som inte är utsatta är just att inkomsten från lön och företagande skiljer sig så mycket åt. Skillnaden är 124 000 kronor efter skatt, per konsumtionsenhet och år.

Skillnaden mellan grupperna är dock inte lika stor för alla delar av inkomsten. Sjukpenning, föräldrapenning och arbetsmarknadsstöd skiljer räknat i kronor inte särskilt mycket mellan grupperna. Det handlar om 12 700 kronor per konsumtionsenhet för inte ekonomiskt utsatta, jämfört med 13 600 för den grupp som är utsatt. Procentuellt sett utgör inkomstslaget dock en mycket större del av de utsattas inkomst.

Ekonomiskt utsatta hushålls inkomst utgörs i större utsträckning än andra hushålls inkomster av generella bidrag, bostadsstöd, sjuk- och föräldrapenning och arbetsmarknadsstöd samt av ekonomiskt bistånd. I de ekonomiskt utsatta hushållens inkomst ingår nästan ingen inkomst från kapital.

Tabell 8. Inkomstens sammansättning i barnhushåll, år 2007. Procent

	Samtliga barnhushåll	Icke utsatta barnhushåll	Ekonomiskt utsatta barnhushåll
Löne- och företagarinkomst	71	73	36
Kapital	11	12	1
Pension	1	1	1
Sjuk- och aktivitetsersättning (förtidspension)	1	1	6
Sjuk- och föräldrapenning samt arbetsmarknadsstöd m.m.	6	6	16
Generella bidrag	8	7	23
Bostadsbidrag	1	0	8
Ekonomiskt bistånd	1	0	9
Disponibel inkomst	100	100	100
Disponibel inkomst per k.e. i kronor	195 300	212 000	85 100

Källa: Hushållens ekonomi (HEK), SCB

Generella bidrag är skattefria bidrag, bl.a. barnbidrag, underhållsbidrag, studiebidrag och studielån.

Genomsnittlig **disponibel inkomst** redovisas här med medelvärde per konsumtionsenhet.

Andelen ekonomiskt utsatta barn skulle öka utan bidrag från stat och kommun. Räknar man bort de behovsprövade bidragen, som är ekonomiskt bistånd och bostadsbidrag, från den disponibla inkomsten, och antar att gränsen för att utsatthet ligger kvar, hamnar ytterligare 40 000 barn i gruppen ekonomiskt utsatta. Det motsvarar två procentenheter.

Som tabellen över andelen barn som är ekonomiskt utsatta med respektive utan behovsprövade bidrag visar har bidragen större betydelse i de grupper där en större andel av barnen riskerar ekonomisk utsatthet. Det är grupper som i större utsträckning har behovsprövade

bidrag som påverkas av förändringen. Bland de barn vars föräldrar inte arbetar, eller där ingen förälder arbetar heltid, skulle andelen ekonomiskt utsatta barn öka med omkring tio procentenheter utan de behovsprövade bidragen.

Barn till ensamstående föräldrar är en annan utsatt grupp. Även bland dem skulle andelen ekonomiskt utsatta öka med närmare tio procentenheter om de behovsprövade bidragen inte fanns. Barn till sammanboende föräldrar skulle inte beröras mycket av förändringen eftersom få i den gruppen har behovsprövade bidrag.

Tabell 9. Andel barn i olika grupper som är ekonomiskt utsatta med respektive utan behovsprövade bidrag, år 2007

	Med bidrag	Utan bidrag
Samtliga barn	14	16
Barn till sammanboende föräldrar	11	12
Barn till ensamstående föräldrar	28	37
Barn med minst en förälder över 30 år	13	15
Barn med föräldrar under 30 år	37	40
Barn med utländsk bakgrund	44	47
Barn med svensk bakgrund	9	11
Barn i familjer med många barn	34	39
Barn i familjer med få barn	10	11
Barn till förälder med eftergymnasial utb	7	9
Barn till förälder med gymnasial utb	16	19
Barn till förälder med förgymnasial utb	55	59
Barn i familjer där ingen förälder arbetar	74	85
Barn i familjer där någon förälder arbetar	9	11
Barn i familjer där ingen förälder arbetar heltid	58	67
Barn i familjer där någon förälder arbetar heltid	6	7

Källa: Hushållens ekonomi (HEK), SCB

Många barn betyder att ensamstående föräldrar har fler än ett barn och sammanboende föräldrar har fler än två barn.

Barns egna uppgifter om ekonomin

De flesta uppgifter som rör barns, eller barnfamiljers, ekonomi hämtas från register eller från undersökningar där de vuxna i hushållet fått svara på hur familjens ekonomi ser ut. Något som också är viktigt att undersöka är hur barn själva upplever sina ekonomiska förutsätt-

ningar. Barn mellan 10 och 18 år har svarat på frågor som bland annat rör deras materiella tillgångar och ekonomiska förutsättningar.

Ett mått på ekonomisk välfärd bland barn kan vara i vilken utsträckning barnen har olika materiella tillgångar, exempelvis en egen TV, cykel eller ett eget rum. Medan tillgång till vissa saker

fördelar sig jämnt mellan olika grupper är det andra som är betydligt vanligare bland barn i en hushållstyp jämfört med barn i en annan typ av hushåll. Detta gäller exempelvis andelen barn som har ett eget rum. Barn med utländsk bakgrund har i mindre utsträckning än barn med svensk bakgrund ett eget rum. Det är också färre barn till ensamstående föräldrar än barn till sammanboende som har ett eget rum. Att barn i dessa hushållstyper mer sällan har tillgång till

ett eget rum hänger samman med att hushåll med en ensamstående förälder och hushåll där föräldrarna har utländsk bakgrund mer ofta än andra hushåll är trångbodda, och att det därför är svårt att få utrymme för ett eget rum till barnet. Trångboddheten kan i sin tur bero på att ensamstående och personer med utländsk bakgrund i större utsträckning bor i flerbostadshus, och boende i flerbostadshus är i större utsträckning än boende i småhus trångbodda.

Tabell 10. Har ett eget rum. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	89	86
13–15 år	94	94
16–18 år	96	93
Ensamstående förälder	90	84
Sammanboende föräldrar	95	93
Svensk bakgrund	97	96
Utländsk bakgrund	64	64
Barn i arbetarhushåll	88	89
Barn i tjänstemannahushåll	97	94

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Äldre barn har i större utsträckning än yngre de materiella tillgångar som efterfrågas i barnintervjuerna. Det gäller egen TV, egen mobiltelefon samt egen dator. Däremot vad det gäller att ha en egen cykel är mönstret det omvända, det är fler yngre än äldre som har en cykel. Vissa tillgångar är ungefär lika vanliga bland flickor och pojkar. Att ha en dator eller en egen TV är dock vanligare bland pojkarna. De skillnader som finns mellan flickor och pojkar beror inte på olika ekonomiska förutsättningar hos föräldrarna. Mer troligt är att det beror på att flickor och pojkar både vill ha och får olika saker.

Barn med utländsk bakgrund har i mindre utsträckning än barn med svensk

bakgrund de olika materiella tillgångar som efterfrågas. Det finns inte lika tydliga skillnader vad gäller barn med ensamstående respektive sammanboende föräldrar och barn i arbetarhushåll respektive tjänstemannahushåll. Det tycks ibland finnas skillnader, men de är ofta små och det är inget tydligt mönster som framträder. Den kanske tydligaste skillnaden gäller att barn i arbetarhushåll i större utsträckning än barn i tjänstemannahushåll har en egen TV. Vilka saker barn har måste dock inte enbart hänga samman med hushållets ekonomi. Det kan också bero på vilka vanor man har i familjen, och vad föräldrar och barn prioriterar högst.

Tabell 11. Har egen TV/mobiltelefon/cykel/dator. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Egen TV		Egen mobil		Egen cykel		Egen dator	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
10–12 år	45	50	84	81	98	97	31	33
13–15 år	57	67	98	95	91	90	44	51
16–18 år	61	67	99	97	85	84	52	71
Ensamstående förälder	53	61	97	92	87	87	49	53
Sammanboende föräldrar	55	63	94	92	92	91	42	54
Svensk bakgrund	56	65	95	94	92	92	42	56
Utländsk bakgrund	50	46	86	79	81	75	38	38
Arbetarhushåll	64	68	93	90	89	88	46	54
Tjänstemannahushåll	52	59	96	93	93	91	43	53

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB

En fråga barnen har svarat på mäter deras tillgång på kontanter, och lyder såhär "Om du plötsligt skulle behöva 100 kronor till imorgon, t.ex. för att gå på bio,

skulle du kunna skaffa det då?". Det är fler äldre barn än yngre som uppger att de kan skaffa 100 kr om de skulle behöva det.

Tabell 12. Kan skaffa 100 kr till imorgon. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	81	78
13–15 år	91	88
16–18 år	95	95
Ensamstående förälder	86	87
Sammanboende föräldrar	90	88
Svensk bakgrund	90	90
Utländsk bakgrund	85	75
Barn i arbetarhushåll	85	87
Barn i tjänstemannahushåll	90	88

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Barnen har även fått svara på om det under det senaste halvåret har hänt att de inte kunnat köpa något som de vill ha och som många jämnåriga har, eller om det hänt att de inte kunnat följa med på något som kompisarna skulle göra, för att de inte haft råd. Mönstret ser lite annorlunda ut för flickor än för pojkar. Att inte ha råd att köpa något som många jämnåriga har är för de yngre barnen ungefär lika vanligt bland flickor som bland pojkar. Bland de äldsta barnen har det förändrats, så att betydligt fler flickor än pojkar uppger att de inte har råd att köpa något som många av deras jämn-

åriga har. Det ser ungefär likadant ut vad gäller barn som uppger att det hänt att de inte haft råd att följa med på något som kompisarna skulle göra – bland de yngre barnen finns inga skillnader mellan flickor och pojkar, men bland äldre barn uppger flickor i större utsträckning än pojkar att de inte haft råd att följa med när vännerna skulle göra något.

Barn i arbetarhushåll uppger i större utsträckning än barn i tjänstemannahushåll både att det hänt att de inte har haft råd att köpa saker som jämnåriga har och att det hänt att de inte haft råd att följa med på något som kompisarna skulle göra.

Det gäller också barn med ensamstående föräldrar i jämförelse med barn som har sammanboende föräldrar.

Att mönstret ser ut som det gör, att det är äldre flickor, barn i arbetarhushåll samt barn till ensamstående som oftare uppger att de inte har råd att köpa något som många jämnåriga har eller inte har råd att följa med på något som kompisarna gör kan bero på olika saker. En förklaring är att olika slags hushåll har

olika ekonomiska förutsättningar, men det kan också handla om vilka vanor man har i olika grupper, då detta sätt att mäta visar barns ekonomiska förutsättningar relaterat till de personer som finns omkring henne/honom. Det skulle också kunna vara så att föräldrarna i ekonomiskt utsatta hushåll inte vill att detta ska gå ut över barnen, och därför i den mån det är möjligt kompenserar sina barn.

Tabell 13. Har inte haft råd att köpa något de vill ha och som många jämnåriga har/inte haft råd att följa med på något som kompisarna skulle göra. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Ej råd köpa		Ej råd följa med	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
10-12 år	41	39	19	19
13-15 år	38	37	27	26
16-18 år	42	31	39	29
Ensamstående förälder	46	43	39	36
Sammanboende föräldrar	39	33	27	23
Svensk bakgrund	40	34	27	23
Utländsk bakgrund	34	35	31	30
Barn i arbetarhushåll	49	43	41	32
Barn i tjänstemannahushåll	38	33	28	23

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

De uppgifter som barn lämnat om sin ekonomi och sina materiella tillgångar ger ingen självklar och entydig bild. Det finns tecken på att barn med utländsk bakgrund, barn med ensamstående föräldrar och barn i arbetarhushåll i mindre utsträckning än andra barn har vissa former av materiella tillgångar, och oftare än andra barn uppger att de inte har råd att köpa samma saker som jämnåriga eller följa med när deras kompisar ska göra något. Dessa resultat ligger i linje med mer objektiva sätt att mäta barns ekonomi, som visar att detta är grupper som ofta riskerar ekonomiskt utsatthet. Det finns dock också grupper som på ett objektiva sätt att mäta inte oftare än andra barn riskerar ekonomiskt utsatthet, men som ibland själva kan uppleva detta. Dit kanske de äldre flickorna hör, som ofta upplever att de inte har råd att köpa och göra samma saker som sina

jämnåriga. Då får man tänka på att det kan finnas olika vanor i olika grupper, och att barnen jämför sig med sin närmaste omgivning. De äldre flickorna kan exempelvis tänkas ha högre krav på vad de vill kunna göra, än vad de yngre barnen har.

Även om resultat av hur barn upplever sin ekonomi inte är lätta att tolka är det viktigt att barn själva får berätta hur de upplever sin situation. Det stämmer överens med vad Rädda barnen skriver om att barn som upplever stora skillnader mellan sina egna möjligheter och vad andra barn har möjlighet att göra riskerar sämre självförtroende och minskad framtidstro¹⁵.

¹⁵ Rädda Barnen 2009.

Barns rätt till utbildning

Att alla barn erbjuds utbildning ses i Sverige idag som en självklarhet. Alla barn har möjlighet att gå i grundskolan. Barnkonventionens artikel 28 berör barns rätt till utbildning och efterlevs via alltifrån skollag till de enskilda skolornas planer för att hantera mobbning och diskriminering. Det finns dock skillnader i hur barnen klarar av sin skolgång. Förutom att detta självklart är individuellt finns också vissa strukturella skillnader. Det är dessa skillnader som beskrivs i detta kapitel.

En skola för alla

Enligt FN:s Barnkonvention ska alla barn ha rätt till en obligatorisk och kostnadsfri grundutbildning. Historiskt sett är det stora grupper i den svenska befolkningen som aldrig har fått ta del av någon utbildning. I början av 1800-talet pågick intensiva debatter angående "faran" eller "nyttan", beroende på hur man såg det, med en allmän skola. Frågan diskuterades och utreddes i riksdagen i trettio år innan 1842 års folkskolestadga infördes.

Folkskolestadgan innebar att alla barn skulle erbjudas en kostnadsfri grundutbildning i minst 5 år. Reformen var en av de viktigaste och mest genomgripande reformerna i svensk utbildningshistoria. Det dröjde dock fyrtio år innan folkskolan stabiliserades och de flesta orter kunde erbjuda folkskoleundervisning. År 1882 infördes obligatorisk skolplikt. All grundutbildning var dock fortfarande inte tillgänglig för alla. Längre fanns parallella utbildningsvägar som folkskola, läroverk och privatundervisning vilka riktade sig till olika grupper i samhället. Målet att alla barn skulle ha samma möjligheter till en likartad grundutbildning uppnåddes först när enhetsskolan infördes genom 1962 års skollag. Detta resulterade i dagens 9-åriga obligatoriska och kostnadsfria grundskola.

Respekt för andra är grundläggande i skolan

I Barnkonventionen anges att disciplinen i skolan ska upprätthållas på ett sätt som är förenligt med barnets mänskliga värdighet. Det står också att utbildningen ska syfta till att utveckla barnets personlighet samt förbereda för ett liv i ett samhälle som präglas av förståelse, tolerans och jämlikhet. Det gäller alltså att eleven ska bemötas med respekt men också att eleven ska lära sig visa respekt för andra.

I en undersökning genomförd av SCB har ett urval av barn i åldrarna 10–18 år fått svara på frågor om bland annat hur de upplever sin situation i skolan. Vissa barn upplever att de blir illa eller orättvist behandlade av sina lärare. Det gäller i högre grad barn på högstadiet och gymnasiet än yngre barn.

Det händer även att elever är med om att andra elever behandlar dem, eller någon annan i skolan, illa. Ungefär var fjärde elev uppger att någon i deras klass är mobbad. Det är i större utsträckning flickor än pojkar som säger att någon i klassen är mobbad. Det är framför allt elever på högstadiet som uppger att någon i klassen blir mobbad.

Tabell 14. Andel barn 10–18 år som upplever att lärare behandlar dem illa eller orättvist, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4-6	7	9
Årskurs 7-9	17	15
Gymnasieskolan	14	10
Ensamstående föräldrar	15	15
Sammanboende föräldrar	12	11
Svensk bakgrund	12	11
Utländsk bakgrund	13	15
Arbetsmarknad	13	10
Tjänstemannahushåll	12	12

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB

Vart tjugonde barn, eller fem procent av eleverna, uppges att de själva blivit retade i skolan. Det är vanligast bland de yngsta och sjunker sedan med barnens stigande ålder. Det är ungefär lika vanligt att barn upplever att de blir anklagade för sådant de inte gjort, eller något de inte kan rå för. Även här är det vanligast bland de yngre barnen.

Vart tredje barn får vara med och påverka sin skolmiljö

En av huvudprinciperna i Barnkonventionen handlar om att barns åsikter ska komma fram och visas respekt. Ett sätt man kan relatera detta till barns utbildning är om barnen har möjlighet att vara med och påverka i skolan. I undersökningen har barn även fått svara på om de får vara med och bestämma vilka

Tabell 15. Andel barn 10–18 år som uppges att någon i deras klass är mobbad, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4-6	29	23
Årskurs 7-9	35	26
Gymnasieskolan	20	17
Ensamstående föräldrar	27	29
Sammanboende föräldrar	29	21
Svensk bakgrund	29	21
Utländsk bakgrund	37	23
Arbetsmarknad	34	22
Tjänstemannahushåll	25	22

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB

dagar de ska ha läxor och prov, samt om de får vara med och bestämma hur skolmiljön ska se ut. Vad gäller möjligheten att vara med och bestämma dagar för läxor verkar den möjligheten vara större bland äldre barn än bland yngre. Mer än hälften av pojkarna och nära två av tre flickor på gymnasiet uppges att de kan vara med och påverka dagar för läxor och prov. För mellanstadieelever är det bara ungefär en av tio som uppges att de får vara med och bestämma.

När det gäller att vara med och bestämma om hur skolmiljön ska se ut syns däremot inga stora skillnader mellan barn i olika åldrar. Lite mer än vart tredje barn uppges att de får vara med och bestämma om hur skolmiljön ska se ut.

Tabell 16. Andel barn 10–18 år som uppger att de kan vara med och bestämma vilka dagar de ska ha läxor och prov, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4-6	9	10
Årskurs 7-9	38	34
Gymnasieskolan	64	56
Ensamstående föräldrar	44	36
Sammanboende föräldrar	35	32
Svensk bakgrund	35	32
Utländsk bakgrund	36	27
Arbetsmarknad	41	35
Tjänstemannahushåll	37	33

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Tabell 17. Andel barn 10–18 år som uppger att de kan vara med och bestämma hur skolmiljön ska se ut, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4-6	40	40
Årskurs 7-9	37	27
Gymnasieskolan	39	38
Ensamstående föräldrar	50	26
Sammanboende föräldrar	36	37
Svensk bakgrund	37	36
Utländsk bakgrund	31	38
Arbetsmarknad	42	29
Tjänstemannahushåll	36	37

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Eleverna ska erbjudas den hjälp de behöver

Barnkonventionen tar upp vikten av åtgärder för att uppmuntra regelbunden skolnärvaro och för att förhindra studieavbrott. Alla elever ska erbjudas den hjälp de behöver för att de ska klara grundskolan och gymnasieskolan.

Varannan elev får stödundervisning någon gång

De elever som har störst inlärings svårigheter, vilket motsvarar ungefär 1 procent av alla elever som börjar första klass, går direkt till särskola. Ytterligare 1 procent börjar i grundskolan men går senare över till särskola. Inom grundskolan kan en del elever behöva extra stöd för att klara undervisningsmålen. Varannan elev får stödundervisning någon gång under grundskoletiden. Pojkar får genomgående stödundervisning i större utsträckning än flickor.¹⁶

Stödundervisning är vanligast under de första skolåren. Bland de elever som lämnade grundskolan 2003 var det 21 procent av pojkarna och 14 procent av flickorna

som fick stödundervisning under årskurs 3. Bland de elever som gick i årskurs 9 under läsåret 2007/08 gavs stödundervisning till 15 procent av pojkarna och 12 procent av flickorna.

Ett syfte med stödundervisning är att hjälpa elever att klara målen i grundskolan och därigenom uppnå behörighet till gymnasieskolan. Andelen obehöriga till gymnasieskolan är ca 10 procent bland dem som går ut grundskolan. Av de elever som deltagit i stödundervisning någon gång under skoltiden är den andelen 20 procent. Av de som fick stödundervisning under årskurs 9 läsåret 2007/08 var närmare 40 procent obehöriga till gymnasieskolan. Det är alltså en hel del elever som trots stödundervisning ändå inte når de uppsatta målen i skolan.

¹⁶ Peter Abrahamsson och Kenny Petersson 2008.

Tabell 18. Elever i årskurs 9 läsåret 2007/08. Procent

Andel av eleverna i årskurs 9 läsåret 2007/08	Behörig till gymnasieskolan	Ej behörig till gymnasieskolan	Ingen uppgift	
Stödundervisning	53	39	8	100
Ej stödundervisning	93	5	2	100

Källa: Elevpaneler för longitudinella studier, Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB.

Olika grupper har olika behov av stödundervisning

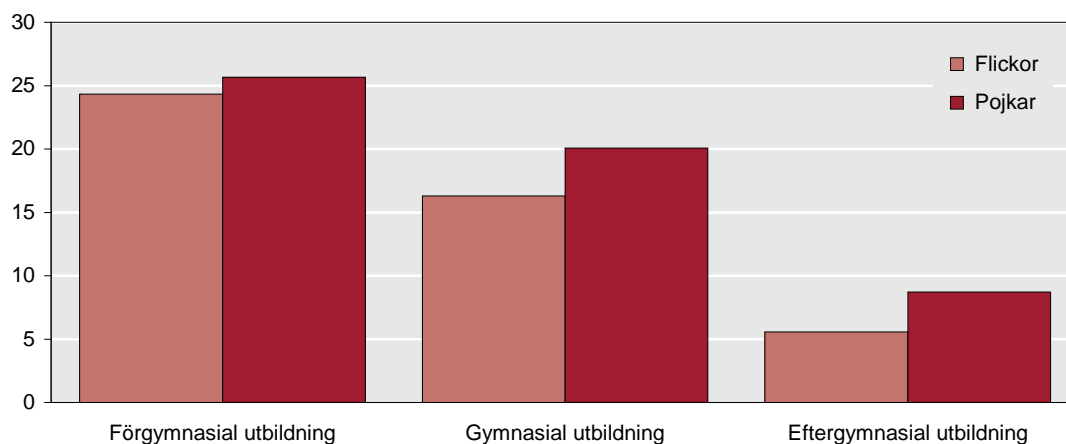
Föräldrarnas utbildningsnivå har stor betydelse för elevens behov av stödundervisning. För de elever som har föräldrar med grundskoleutbildning som högsta utbildning fick 25 procent stödundervisning i årskurs 9, motsvarande andel bland elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning uppgick till 7 procent.

Om eleven är född i Sverige eller utomlands har mindre betydelse för behovet

av stödundervisning än föräldrarnas utbildningsbakgrund. Det gäller i synnerhet de elever som har föräldrar med en grundskoleutbildning eller en eftergymnasial utbildning som högsta utbildning. För de elever som har föräldrar vars högsta utbildning är gymnasium har däremot elever som är födda i Sverige en något högre andel som får stödundervisning.

Diagram 24. Elever som har fått stödundervisning i årskurs 9 efter kön och föräldrarnas utbildningsnivå, läsåret 2007/08

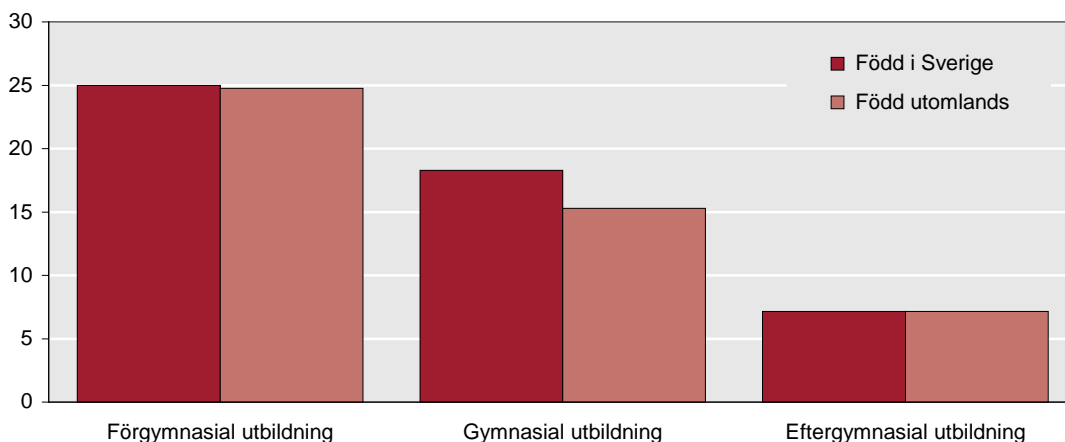
Procent

Källa: Elevpaneler för longitudinella studier, Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Diagram 25. Elever som har fått stödundervisning i årskurs 9 efter föräldrarnas utbildningsnivå och elevens födelseled, läsåret 2007/08

Procent

Källa: Elevpaneler för longitudinella studier, Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Stöd behövs både från hem och skola

För alla elever, oavsett om de får extra stödundervisning eller inte, är det av stor betydelse om de får den hjälp de behöver av föräldrar, lärare eller andra vuxna. I den tidigare nämnda undersökningen har barn mellan 10 och 18 år svarat på frågor om bland annat hur de ser på skolan. På frågan om de får hjälp med läxorna om de behöver det svarar de flesta barn, ungefär nio av tio, att de får det. Andelen sjunker med åldern, så att det är en mindre andel bland gymnasie-

elever än bland yngre barn som får den hjälp de behöver. Barn till ensamstående föräldrar, barn med utländsk bakgrund och barn i arbetarhushåll uppger i lägre utsträckning än andra barn att de får hjälp med läxorna om de behöver det.

Barnen har även fått svara på om de tycker att de får den hjälp de behöver med skolarbetet av lärarna i skolan. Mer än nio av tio barn uppger att de får den hjälp de behöver av lärarna.

Tabell 19. Andel barn 10–18 år som uppger att de får hjälp med läxorna när de behöver det, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4–6	98	95
Årskurs 7–9	94	93
Gymnasieskolan	84	83
Ensamstående föräldrar	87	85
Sammanboende föräldrar	93	92
Svensk bakgrund	93	93
Utländsk bakgrund	85	84
Arbetarhushåll	88	85
Tjänstemannahushåll	94	94

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Tabell 20. Andel barn 10–18 år som uppger att de får den hjälp med skolarbetet de behöver av lärarna i skolan, 2007–08

	Flickor	Pojkar
Årskurs 4–6	93	98
Årskurs 7–9	92	93
Gymnasieskolan	88	93
Ensamstående föräldrar	89	95
Sammanboende föräldrar	92	94
Svensk bakgrund	92	95
Utländsk bakgrund	88	88
Arbetarhushåll	90	93
Tjänstemannahushåll	92	94

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Över 100 000 barn avslutade grundskolan

Läsåret 2007/08 avslutade mer än 123 000 elever årskurs 9. Nästan alla, 99 procent, avslutade grundskolan med slutbetyg. För att få slutbetyg ska man ha fått betyg i ett eller flera ämnen i årskurs 9. Ett slutbetyg innebär dock inte att eleverna är behöriga till gymnasieskolan. Det innebär bara att eleverna har "slutfört" grundskolan.

Att en elev inte slutfört grundskolan innebär att han eller hon av olika skäl inte har fått betyg i ett enda ämne i grundskolan. En fjärdedel av eleverna som inte slutförde grundskolan är utrikesfödda elever som har flyttat till Sverige efter skolstarten.

Flickor har högre meritvärde än pojkar

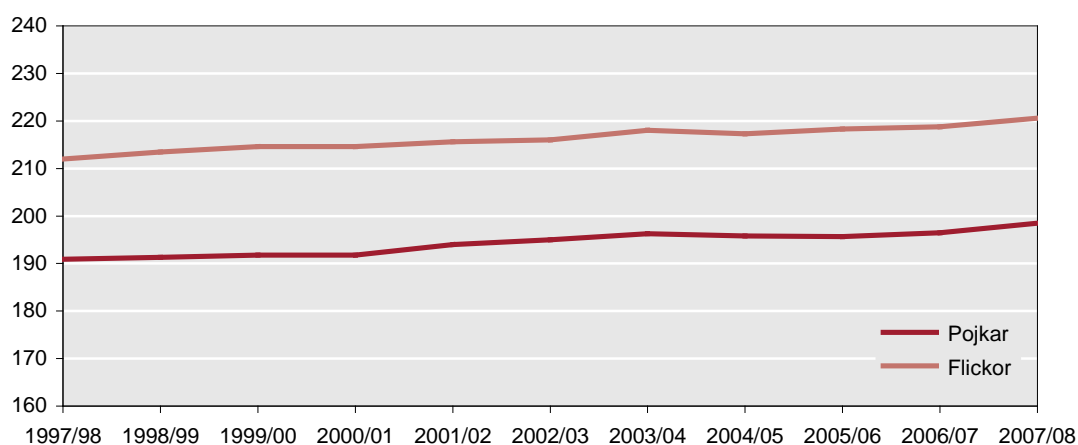
Meritvärdet är en sammanräkning av betygen och ger en indikation på hur det går för eleverna i skolan. Det genomsnittliga meritvärdet läsåret 2007/08 var 209. De senaste tio åren har det genomsnittliga meritvärdet ökat från 201 till 209. Skillnaden mellan pojkar och flickor är tydlig, skillnaden har dessutom ökat något under den senaste tioårsperioden. För flickorna har meritvärdet ökat från 212 till 221 och för pojkarna har det ökat från 191 till 198.

Meritvärde

I årskurs 9 får eleverna betygen IG, G, VG och MVG. Dessa betyg ger betygsvärden- MVG ger 20 poäng, VG ger 15 poäng, G ger 10 poäng och IG ger 0 poäng. Meritvärdet, utgörs av summan av betygsvärden för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg. Det möjliga maxvärdet är 320 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet beräknas för de elever som fått betyg i minst ett ämne, och används när eleven ska söka en gymnasieutbildning.

Diagram 26. Genomsnittligt meritvärde hos elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08

Genomsnittligt meritvärde

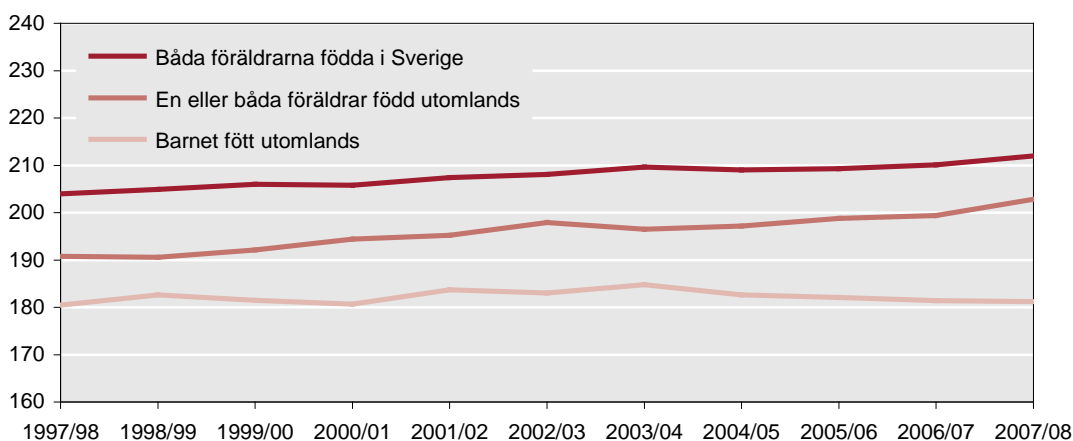
Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB.

Bland elever som är födda utomlands har inte det genomsnittliga meritvärdet ökat på samma sätt. Det ökade visserligen fram till läsåret 2003/04, men därefter har det sjunkit och låg läsåret 2007/08 på samma nivå som tio år tidigare. Att meritvärdet har sjunkit hänger samman med att andelen nyinvandrade

elever, i jämförelse med alla elever som är födda utomlands, har ökat markant. Läsåret 1999/2000 hade 13 procent av eleverna som var födda utomlands invandrat under de senaste fyra åren. Motsvarande andel för läsåret 2007/08 var 29 procent.

Diagram 27. Genomsnittligt meritvärde hos elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08 efter elevens bakgrund

Genomsnittligt meritvärde

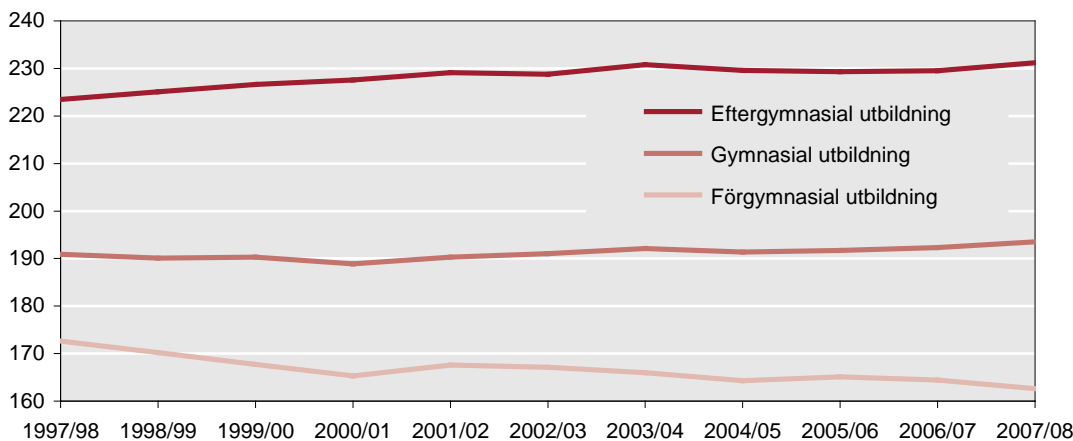
Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Tittar man på föräldrarnas utbildningsnivå ser man också att meritvärdet inte har ökat för alla grupper. Bland elever med föräldrar med en förgymnasial

utbildning som högsta utbildning har det genomsnittliga meritvärdet sjunkit de senaste tio åren.

Diagram 28. Genomsnittligt meritvärde hos elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08 efter föräldrarnas utbildningsnivå

Genomsnittligt meritvärde

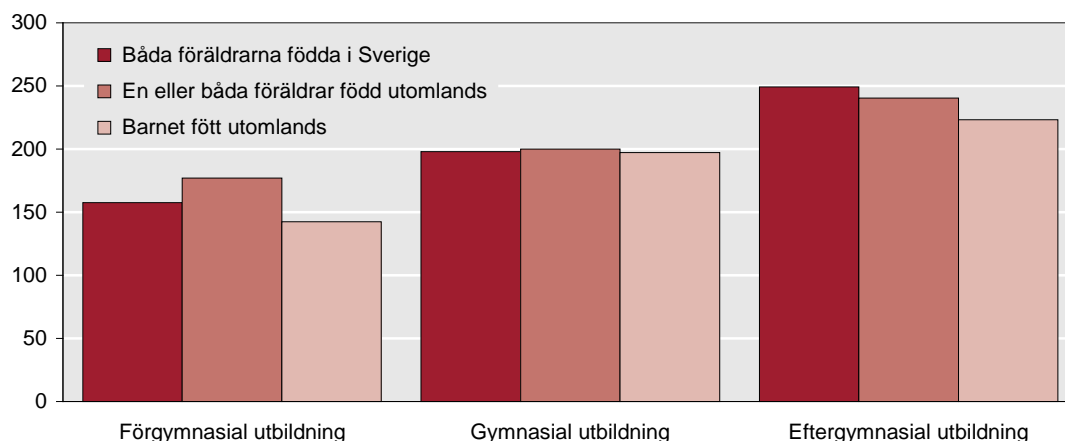
Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Elevens bakgrund har mindre betydelse för meritvärdet när hänsyn tas till föräldrarnas utbildningsnivå. Däremot har utrikes födda elever och elever med en eller båda föräldrar födda utomlands oftare föräldrar med en förgymnasial utbildning. Det gäller särskilt de elever som har invandrat efter skolstarten där 24 procent har föräldrar med förgymnasial utbildning. Bara 3 procent av eleverna med svenska föräldrar hade föräldrar med en förgymnasial utbildning som högsta utbildning läsåret 2007/08.

När hänsyn tas till föräldrarnas utbildningsnivå ligger elever födda i Sverige med en eller båda föräldrar födda utomlands och elever som invandrat före skolstarten väl i nivå med elever med svenska föräldrar. De elever som har invandrat efter skolstarten har däremot lägre meritvärden även när hänsyn tas till föräldrarnas utbildningsnivå.

Diagram 29. Genomsnittligt meritvärde för elever som avslutat årskurs 9 läsåret 2007/08 efter föräldrarnas bakgrund och utbildningsnivå

Genomsnittligt meritvärde

Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Nio av tio är behöriga till gymnasiet

Enligt Barnkonventionen ska möjligheten att studera vidare efter grundutbildningen uppmuntras genom att göra vidareutbildning tillgänglig och åtkomlig för varje barn. Nästan all undervisning som erbjuds direkt efter grundskolan är sedan 1971 samlade i gymnasieskolans olika utbildningsvägar. Även om gymnasieskolan inte är obligatorisk är den numera i praktiken närmast ett krav för såväl vidare utbildning som för framtida arbete. Det görs också stora insatser för att göra gymnasieskolan tillgänglig och åtkomlig för alla barn. Utbildningen är kostnadsfri och ekonomiskt stöd ges för de elever som måste flytta eller pendla till annan ort för att kunna studera.

De flesta elever fortsätter i gymnasieskolan efter avslutad grundskola. För att en elev ska bli behörig till gymnasieskolan krävs lägst betyget godkänd i ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik.

Bland de elever som avslutade årskurs 9 läsåret 2007/08 var 89 procent behöriga till gymnasieskolan. Trots detta återfanns så mycket som 98 procent av dem i ett gymnasieprogram hösten därpå. Det beror på att de flesta som saknar behörighet erbjuds en plats på individuella program (IV-programmet). Kommunerna är skyldiga att erbjuda utbildning på individuella program till de elever som inte tagits in på något annat program eller som avbrutit en påbörjad utbildning. Huvudsyftet är att eleverna

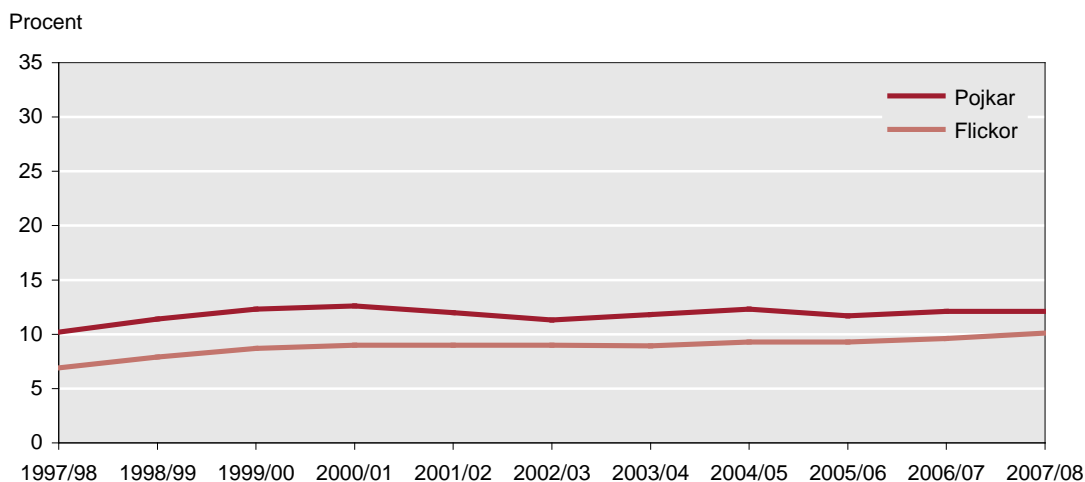
så småningom ska kunna gå över till ett annat program.

Ungefär 15 procent av alla elever i gymnasiets årskurs 1 går på IV-programmet. Denna andel sjunker drastiskt och uppger i årskurs 2 till fyra procent och i årskurs 3 till tre procent. Anledningen till den sjunkande andelen elever på IV-programmet är att de flesta lämnar IV-programmet för ett annat program eller hoppar av gymnasieskolan.

Flickor har sedan länge haft en större andel behöriga till gymnasieskolan än

pojkar. Av de elever som avslutade årskurs 9 läsåret 2007/08 var 90 procent av flickorna behöriga och motsvarande andel bland pojkarna var 88 procent. Under den senaste tioårsperioden har andelen obehöriga flickor till gymnasieskolan ökat med drygt tre procentenheter medan andelen obehöriga pojkar ökat med knappt två procentenheter. Den ökande andelen obehöriga beror främst på att färre når ett godkänt betyg i matematik. Trots att meritvärdena har ökat under denna period har alltså andelen behöriga till gymnasieskolan minskat.

Diagram 30. Obehöriga till gymnasieskolan bland elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08

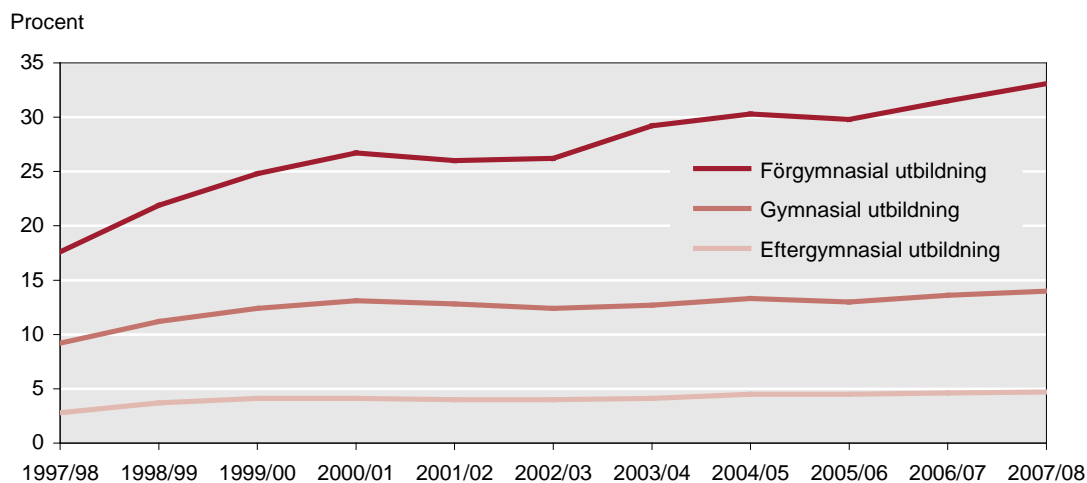

Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Andelen elever som är obehöriga till gymnasieskolan har alltså ökat över tid. Utvecklingen skiljer sig dock mellan olika grupper. Tittar man på elever utifrån deras föräldrars utbildningsnivå

är det tydligt att den största ökningen finns hos de elever som har föräldrar med en förgymnasial utbildning medan ökningen i de andra grupperna är mer blygsam.

Diagram 31. Obehöriga till gymnasieskolan bland elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08 efter föräldrarnas utbildningsnivå

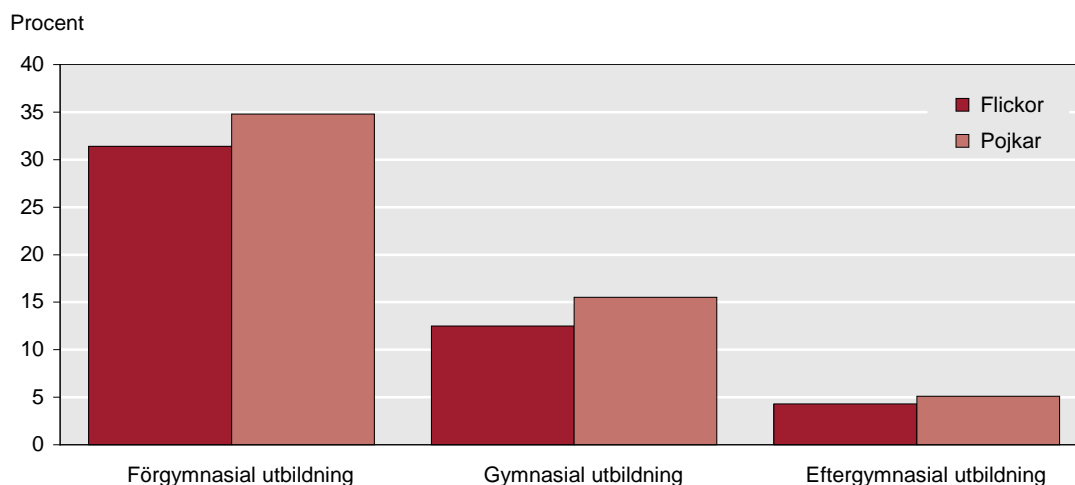

Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Lsåret 2007/08 blev var tredje elev som har föräldrar med högst förgymnasial utbildning inte behörig till gymnasieskolan. Det kan jämföras med elever som har minst en förälder med eftergymnasial utbildning där var tjugonde elev inte blev behörig till gymnasieskolan.

En hög andel av de obehöriga eleverna i årskurs 9 har föräldrar med högst en förgymnasial utbildning, 16 procent. Motsvarande andel för alla elever, såväl behöriga som obehöriga, var 5 procent.

Diagram 32. Andel obehöriga till gymnasieskolan bland elever som har avslutat årskurs 9 läsåret 2007/08 efter föräldrarnas högsta utbildningsnivå

Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

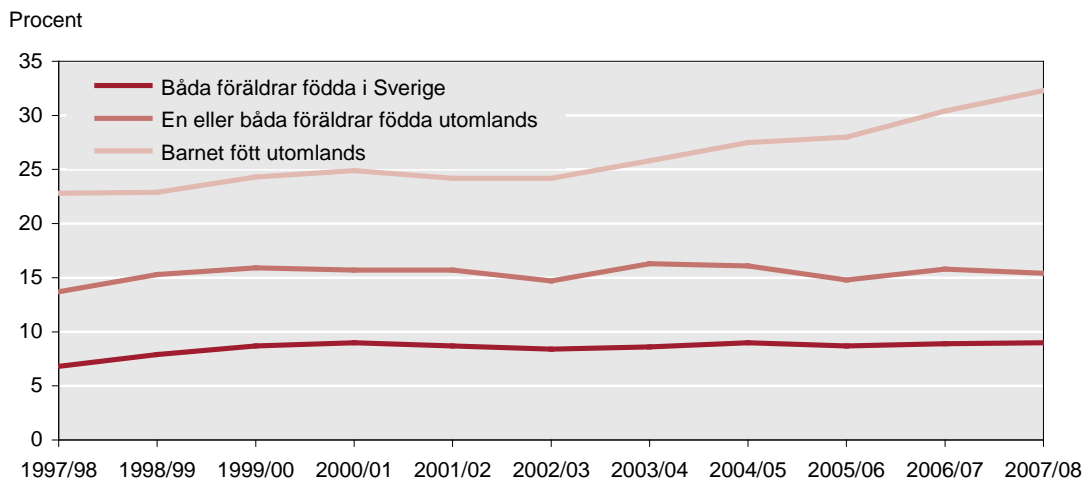
Ökningen av andelen obehöriga elever de senaste fem åren gäller i första hand elever som är födda utomlands. Ökningen av andelen obehöriga under den första halvan av tioårsperioden är ungefär

likvärdig, och ganska marginell, för alla elever oavsett bakgrund. Att ökningen av andelen obehöriga är så tydlig för de elever som är födda utomlands har att göra med att andelen nyinvandrade ele-

ver har ökat kraftigt. De nyinvandrade, som har invandrat under de senaste fyra åren, har ökat både i antal och andel

under hela 2000-talet. De senaste fem åren har de ökat sin andel med tio procentenheter.

Diagram 33. Obehöriga till gymnasieskolan bland elever som har avslutat årskurs 9 läsåren 1997/98 – 2007/08 efter elevens bakgrund

Källa: Registret över slutbetyg i årskurs 9, SCB

Elevens familjesituation har en viss betydelse. Bland elever som bor med båda sina biologiska eller adoptivföräldrar är andelen obehöriga knappt 8 procent, medan andelen är kring 15 procent bland de som bor med enbart sin mamma eller sin pappa. Detta kan jämföras med att andelen obehöriga till gymnasieskolan totalt sett är 11 procent.

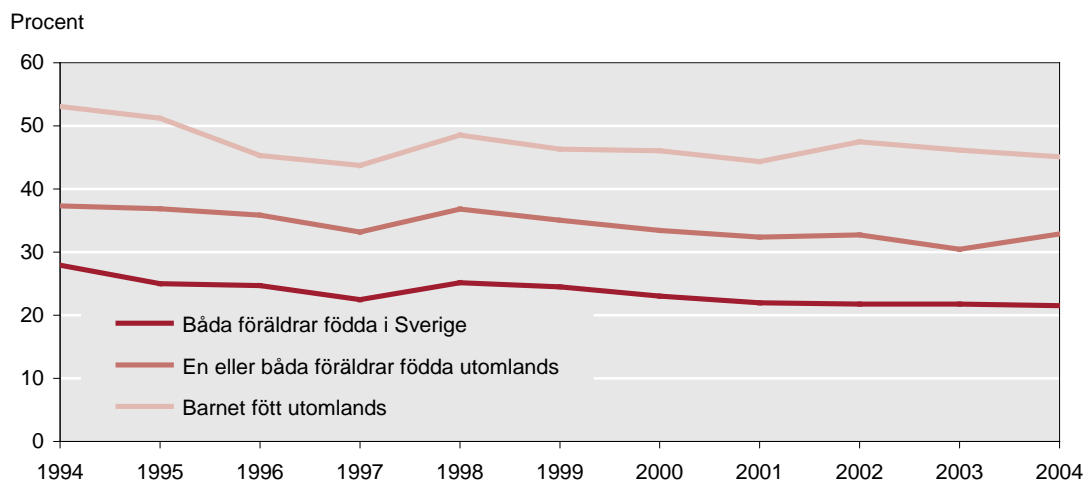
Många avbryter helt sina gymnasiestudier

Många elever lämnar varje år gymnasieskolan utan grundläggande behörighet till högre studier. De kan avbryta sina studier av många skäl. Många tar ett sabbatsår för att till exempel jobba, resa utomlands eller göra något annat ett år. En del hoppar av helt och fullföljer inte sina studier. En fjärdedel av de elever som påbörjade en gymnasieutbildning läsåret 2004/05 hade inte slutfört sina

studier inom fyra år. Många av de som avbryter sina gymnasiestudier läser senare in det de saknar genom studier vid Komvux eller folkhögskola.

Under den senaste tioårsperioden har andelen som inte har fullföljt en gymnasieutbildning sjunkit totalt sett. Andelen pojkar som inte har fullföljt har under hela perioden varit större men deras andel har sjunkit mer än vad flickornas andel har gjort.

Elevens bakgrund har också betydelse. Det är en större andel bland eleverna som är födda utomlands som inte fullföljer sina studier jämfört med elever med svenskfödda föräldrar. Även elever födda i Sverige med en eller båda föräldrarna födda utomlands avbryter oftare sina gymnasiestudier än elever med svenskfödda föräldrar, men här är skillnaden mindre.

Diagram 34. Andel elever som inte fullföljt en gymnasieutbildning inom fyra år efter starten läsåren 1994/95 – 2004/05

Källa: Registret avgångna från gymnasieskolan, SCB

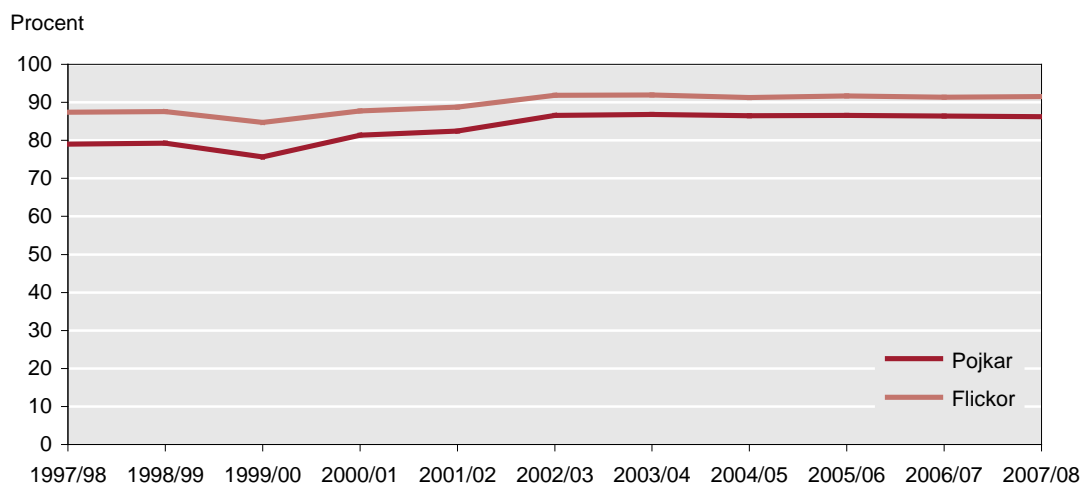
När det gäller de elever som påbörjade IV-programmet läsåret 2003/04 var det åtta av tio som inte hade slutfört sina studier inom fyra år. Bland de elever från IV-programmet som slutförde sina gymnasiestudier hade de allra flesta bytt till ett yrkesförberedande program.

Drygt 90 000 avslutade gymnasieskolan

Även om det finns de som hoppar av så är det ändå så att de flesta som har påbörjat en gymnasieutbildning också slutför den. Läsåret 2007/08 avslutade drygt 93 000 elever gymnasieskolan,

varav 89 procent hade en grundläggande behörighet till universitets- och högskolestudier. Andel elever med grundläggande behörighet har ökat med drygt fem procentenheter den senaste tioårsperioden.

Det är en större andel flickor än pojkar som når grundläggande behörighet till högre studier. Skillnaden är i dag fem procentenheter. För tio år sedan var den åtta procentenheter. Förändringen ligger under den första halvan av tidsperioden, sett till de senaste fem åren har skillnaden mellan pojkar och flickor varit konstant.

Diagram 35. Andel elever med grundläggande behörighet till högskola/universitet läsåren 1997/98 – 2007/08

Källa: Registret avgångna från gymnasieskolan, SCB

Barns fritid

Fritid innebär mer än en möjlighet för barn att roa sig, den är också en viktig del i barnets utveckling. I Barnkonventionens 31a artikel beskrivs barns rätt till fritid. Enligt Barnkonventionen har alla barn lika rätt till vila och fritid, lek och rekreation samt rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet. De stater som ratificerat konventionen ska uppmanas till att alla barn erbjuds lämpliga och lika möjligheter till kultur och andra fritidsaktiviteter.

Idrott och föreningsverksamhet

Idrott och andra former av föreningsverksamhet är vanligt bland barn i Sverige. Nära två tredjedelar av barnen i åldrarna 10–18 år tränar idrott i en klubb eller förening varje vecka. Det är något fler flickor än pojkar som idrottar. Det är vanligare bland yngre än bland äldre

Tabell 21. Tränar idrott i klubb eller förening varje vecka. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	78	71
13–15 år	70	65
16–18 år	55	49

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Kultur

Barnkonventionen lägger stor vikt vid barns rätt att delta i det kulturella livet. Kulturella aktiviteter kan innefatta många olika saker, och barnen kan vara åskådare eller själva aktivt delta. Några av de aktiviteter som barn ägnar sig åt är att besöka biograf, konserter, museer samt teatrar. Bland dessa aktiviteter är bio-besök klart vanligast. Ungefär åtta av tio barn har gjort något biobesök under det senaste halvåret, och vanligast är det

barn att träna idrott i en klubb eller förening. Det finns också andra organiserade fritidsaktiviteter som barn ägnar sig åt. Ungefär vart femte barn säger att de varje vecka brukar "vara på någon aktivitet med en vuxen ledare som inte har med idrott att göra". Även här är det de yngre barnen som deltar i störst utsträckning. Bland äldre barn sjunker andelen som deltar.

Tabell 22. Deltar i fritidsaktivitet med vuxen ledare (annat än idrott) varje vecka. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	22	23
13–15 år	23	16
16–18 år	16	13

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

bland de äldsta flickorna. Ingen av de andra aktiviteterna har i närheten av så många besökare bland barnen, det är omkring vart tredje eller vart fjärde barn som under det senaste halvåret besökt en konsert, ett museum eller en teater. Genomgående gäller att fler flickor än pojkar gör olika former av kulturella besök. För flickorna är samtliga typer av kulturella besök mer vanliga bland äldre barn, medan mönstret bland pojkarna inte är lika tydligt.

Tabell 23. Kulturella besök barnen gjort på fritiden under de senaste 6 månaderna. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Bio		Konsert		Museum		Teater	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Barn 10–12 år	74	71	23	18	29	35	30	25
Barn 13–15 år	84	80	35	26	33	34	31	23
Barn 16–18 år	84	79	49	41	39	28	38	25

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Umgänge med vänner

En av de absolut vanligaste fritidsaktiviteterna bland barn är att träffa kompisar. De flesta barn umgås med vänner varje vecka. Det finns dock vissa skillnader mellan olika åldrar i var man träffas någonstans. Bland de yngre barnen är det vanligast att träffas hemma hos någon. Äldre barn träffar oftare än yngre

barn sina kompisar någon annanstans än hemma. Om man slår samman svaren för de tre frågorna är det sammanlagt 96 procent av barnen som uppger att de träffar vänner varje vecka, antingen hemma hos någon av dem eller någon annanstans. Det är alltså 4 procent av barnen, eller ungefär ett barn i varje skolklass, som sällan eller aldrig träffar vänner på fritiden.

Tabell 24. Träffar kompisar varje vecka. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Vara hemma hos kompis		Ha kompis hemma		Träffa kompis, annat ställe	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
Barn 10-12 år	85	84	83	82	64	67
Barn 13-15 år	87	83	81	78	77	79
Barn 16-18 år	80	83	66	74	83	86

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Vila och rekreation

Då Barnkonventionen beskriver barns rätt till fritid ingår också rätten till vila. Rätt till vila skulle kunna tolkas som möjligheten att ibland bara ta det lugnt, och inte ägna sig åt någon speciell aktivitet. Ett sätt att mäta detta är att fråga barnen hur ofta de är helt lediga och har

tid att göra precis vad de vill. Närmare nio av tio barn, och något fler pojkar än flickor, uppger att de är helt lediga minst någon gång varje vecka. Andelen sjunker med stigande ålder, bland de äldsta flickorna är det ungefär åtta av tio som säger sig vara helt lediga någon gång varje vecka.

Tabell 25. Är inte helt ledig minst en dag per vecka. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

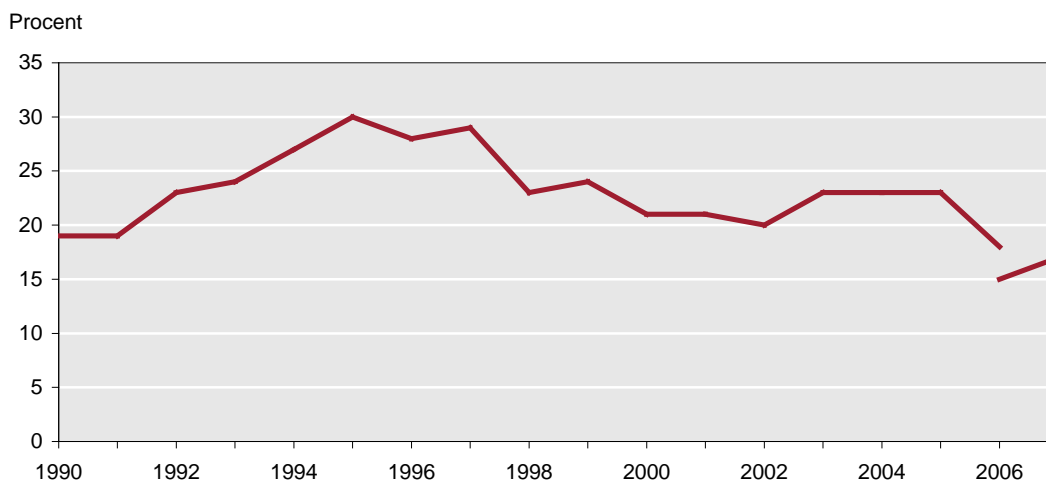
	Flickor	Pojkar
10-12 år	9	11
13-15 år	12	10
16-18 år	18	10

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Något annat som kan innebära vila och rekreation för barnet är möjligheten att resa bort, exempelvis att åka på en semesterresa eller till ett fritidshus. Diagrammet nedan visar andelen barn som bor i ett hushåll där man under det senaste året inte varit på någon semesterresa som varat en vecka eller längre och inte heller har tillgång till något fritids-

hus. År 1990 bodde knappt vart femte barn i ett hushåll som inte gjort någon semesterresa eller haft tillgång till något fritidshus under det senaste året. Att inte ha varit på någon resa blev vanligare under 1990-talskrisen för att 2007 ha återgått till nivåer liknande läget innan 1990-talskrisen.

Diagram 36. Andel barn 0–18 år som varken gjort någon semesterresa eller haft tillgång till något fritidshus under det senaste året, 1990–2007

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)
Tidsseriebrott p.g.a. metodbyte år 2006.

Lika möjligheter till fritid?

Med utgångspunkt i Barnkonventionen är det tydligt att alla barn ska ha lämpliga och lika möjligheter till en utvecklande fritid, oavsett barnets egna förutsättningar. Om man jämför i vilken utsträckning olika grupper av barn deltar i olika slags fritidsaktiviteter ser man dock att det finns en hel del skillnader i hur fritiden ser ut för olika grupper. Lite mer än vart fjärde barn,

och fler pojkar än flickor, håller inte på med någon organiserad fritidsaktivitet (dvs. de varken idrottar i förening eller deltar i någon annan aktivitet med vuxen ledare). Detta är vanligare bland äldre barn än bland yngre. Det finns dock andra skillnader än mellan flickor och pojkar i olika åldrar. Flickor med ensamstående föräldrar, barn med utländsk bakgrund och barn i arbetarhushåll deltar i mindre utsträckning än andra barn i organiserade fritidsaktiviteter.

Tabell 26. Deltar sällan eller aldrig i någon organiserad fritidsaktivitet. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	21	16
13–15 år	28	21
16–18 år	42	37
Ensamstående förälder	33	37
Samboende föräldrar	31	23
Utländsk bakgrund	45	38
Svensk bakgrund	29	23
Arbetarhushåll	42	36
Tjänstemannahushåll	26	21
Storstäder och förorts-kommuner	31	27
Större städer och pendlingskommuner	30	25
Övriga kommuner	34	25

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Vart tionde barn, och något fler pojkar än flickor, har inte varit på vare sig bio, konsert, museum eller teater under det senaste halvåret. Andelen sjunker med stigande ålder, det är alltså vanligare att yngre barn inte gjort något sådant kulturellt besök det senaste halvåret. Även här kan man se skillnader mellan olika grupper. Bland pojkar är det fler barn till utrikes födda som inte gjort några kulturella besök. Bland flickor syns inte samma tydliga mönster. Däremot är det bland både flickor och pojkar fler barn i arbetarhushåll än i tjänstemannahushåll som inte varit på varken bio, konsert, museum eller teater. Det är fler barn i storstadsområden jämfört med övriga landet som gjort någon av de fyra kulturella aktiviteterna. Det skulle kunna förklaras av storstädernas större kulturutbud.

Tabell 27. Har inte gjort några kulturella besök de senaste 6 månaderna. Barn 10–18 år, 2007–08. Procent

	Flickor	Pojkar
10–12 år	15	13
13–15 år	10	6
16–18 år	10	6
Ensamstående förälder	11	10
Samboende föräldrar	11	8
Utländsk bakgrund	21	9
Svensk bakgrund	10	8
Arbetarhushåll	14	13
Tjänstemannahushåll	10	7
Storstäder och förorts-kommuner	8	4
Större städer och pendlingskommuner	11	8
Övriga kommuner	15	12

Källa: Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF, SCB.

Sammantaget tycks alltså olika grupper av barn i olika stor utsträckning ägna sig åt olika slags fritidsaktiviteter. Vissa skillnader, exempelvis rörande barn i olika åldrar, kan ses som en naturlig följd av hur barns intressen och grad av självständighet förändras med åldern. Vad gäller skillnader mellan exempelvis barn med sammanboende respektive ensamstående föräldrar, eller skillnaden mellan barn med utländsk respektive svensk bakgrund kan skillnaderna ha andra orsaker. Det tycks vara så att barn i vad som brukar beskrivas som utsatta grupper har en mindre aktiv fritid. Möjliga förklaringar är att de ekonomiska förutsättningarna skiljer sig åt eller att olika grupper i samhället har olika vanor på fritiden.

Referenser

Statistikkällor

Statistiken i denna rapport kommer från flera av SCB:s urvalsundersökningar och totalräknade register. Här ges en kort beskrivning av källorna.

Registret över totalbefolkningen (RTB)

Registret baseras på uppgifter från folkbokföringen och används framförallt för framställning av befolkningsstatistik.

Läs mer om RTB:

http://www.scb.se/Pages/List_2574_99.aspx

SCB:s befolkningsstatistik:

<http://www.scb.se/BE0101>

Barn- och familjestatistik

Barn- och familjestatistiken bygger till stor del på uppgifter från RTB och syftar bland annat till att beskriva barns familjeförhållanden.

<http://www.scb.se/LE0102>

Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF)

Genom Undersökningarna av levnadsförhållanden mäts och följs utvecklingen av levnadsförhållandena i Sverige.

Undersökningarna genomförs som telefonintervjuer med ett årligt urval på ca 8 500 individer i åldrarna 16 år och äldre. Bortfallet 2007 var 27 procent.

<http://www.scb.se/LE0101>

Undersökningarna av levnadsförhållanden (ULF) – Barn-ULF

Inom ramen för Undersökningarna av levnadsförhållanden intervjuas också barn. I de hushåll där någon av de vuxna medverkat i en ULF intervjuas även eventuella barn mellan 10 och 18 år. I Barn-ULF ställs frågor som barnen själva kan svara bäst på; exempelvis hur de mår, situationen i skolan och relationen till kompisar, föräldrar, och andra personer i barnets närhet.

<http://www.scb.se/LE0106>

Hushållens ekonomi (HEK)

Hushållens ekonomi är en årlig urvalsundersökning via telefon, med syfte att kartlägga den disponibla inkomstens fördelning bland olika hushåll, belysa inkomststrukturen samt beskriva boende och boendeutgifter för hushåll. Urvalstorleken år 2007 var ca 17 000 hushåll och bortfallet 31 procent.

<http://www.scb.se/HE0103>

Registret över slutbetyg i årskurs 9

Insamlingen av slutbetyg från årskurs 9 är en totalundersökning som genomförs årligen av SCB på uppdrag av Skolverket. Undersökningen avser uppgifter om slutbetyg för årets avgångselever från kommunala såväl som fristående skolor, dock ej särskolor. Uppgifterna utgör en del i Skolverkets nationella uppföljningssystem för skolsektorn, vars syfte är att ge en samlad bild av skolans verksamhet och vara underlag för uppföljning och utvärdering på nationell och lokal nivå.

<http://www.scb.se/UF0101>

Registret avgångna från gymnasieskolan

Registret är en årlig totalundersökning av betygsuppgifter, slutbetyg och samlade betygsdokument, för årets avgångselever från kommunala, landstingskommunala och fristående gymnasieskolor. I statistiken ingår inte elever i Komvux eller gymnasiesärskolan. Liksom uppgifterna i registret över slutbetyg i årskurs 9 utgör dessa uppgifter en del i Skolverkets nationella uppföljningssystem för skolsektorn.

<http://www.scb.se/UF0102>

Elevpaneler för longitudinella studier

Elevpanelerna följer ett urval av elever genom grundskolan från och med skolår 3. Eleverna följs sedan vidare genom gymnasium, högskola och ut i arbetslivet. Den senaste panelen, elevpanel 7,

omfattar ett urval av elever från skolår 3 våren 2008. De tidigare panelerna har startats i skolår 6 år 1980 samt i skolår 3 åren 1982, 1987, 1992, 1997 respektive 2002.

<http://www.scb.se/UF0501>

Referenser:

Abrahamsson, Peter och Petersson, Kenny (2008) *Varannan elev får stödundervisning någon gång under grundskolan* Valfärd nr 3 2008

Barnombudsmannen

<http://www.barnombudsmannen.se> Se rubriken "Om barnkonventionen"

Försäkringskassan

http://statistik.forsakringskassan.se/portal/page?_pageid=93,225470&_dad=portal&_schema=PORTAL

Eurostat

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/living_conditions_and_social_protection/data/database

Rädda barnen (2009) *Barnfattigdomen i Sverige*. Årsrapport 2008

Unicef

<http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionens-historia>

Tema: Barn

Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med Barnkonventionen som utgångspunkt

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling Barnkonventionen, eller FN:s konvention om barnets rättigheter. Denna rapport tar utgångspunkt i Barnkonventionen, och ger utifrån några av dess artiklar en bild av hur barn i Sverige har det idag, ungefär 20 år senare. Inom de områden där det är möjligt beskrivs även hur barns villkor har förändrats under de 20 år konventionen har funnits.

Utifrån SCB:s olika undersökningar och register beskrivs barns levnadsvillkor ur olika aspekter. Rapporten innehåller fem olika kapitel; Barn i Sverige, Barn och deras föräldrar, Barns ekonomiska förutsättningar, Barns rätt till utbildning och Barns rätt till fritid.

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**

Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**

Customer service, phone +46 8 506 948 01